

Romano hangos

ROMSKÝ HLAS • ČTRNÁCTIDENÍK ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE • ROČNÍK 25 • ČÍSLO 8-9 • VYŠLO 24. ČERVENCE 2023

CENA 27 Kč

Komentář Tomáše Ščuky:
**Bez protidrogové politiky
je integrace sociálně
vyloučených nemožná**
strana 3

Rozhovor s Lucíí Tulejovou:
**I vy můžete být Miss
Roma**
strana 7

Irena Eliášová:
**Demavipen andro jilo...
/Rány do srdce...**
strana 8, 9

ROZHOVOR

Drogově závislí, abstáci, se pohybují všude kolem nás. Můžou to být muži, ženy, děti. Můžou to být naši sousedé, kamarádi, sourozenci, učitelé a mohla bych dál jmenovat. Jsou součástí ulice stejně jako my. Nelze je přehlédnout. Jsou to lidé s velkými bolestmi, kteří ztratili svoji duši, dalo by se říct, v pekle. Jejich vzhled nám není zrovna příjemný, vzbuzují v nás strach. Dlouhodobým předávkováním chemickými látkami onemocněli a opotřebovali svoje tělo i mysl.

Máme jako společnost pro tyto lidi nějaké pochopení? A co policie, jak tyto jedince trestá? Pojďme si společně přečíst rozhovor s mladým člověkem, který se s drogou seznámil. Jeho jméno neuvádím z důvodu zachování anonymity.

Ahoj, pamatuješ si na den, kdy jsi poprvé požil drogu?

Ahoj. Moje první droga byla Emko, nebo-li taneční a líbací droga. První pocit? Chtěl jsem to zkusit, poznat ten pocit, jaké to je, zrovna jsem byl v klubu na Stodolní. Záleží hlavně na kolektivu lidí a od koho drogu berete, obvykle to nemusí být droga. Kamarádka, která měla zkušenosti s drogami, mi poradila, abych si koupil balíček žvýkaček, protože se mi může zaseknout dolní čelist, nebo hrozí kousání do rtu, vrzání zubů. S drogou jako je LSD se mi otevřela hlava, podle mě člověk při této droze dokáže lépe přemýšlet, pokud je dobrá nálada. Při horších případech může člověk mít tzv. bad trip, může se rozbrečet, být smutný

Pokračování na str. 2

Vzniklá nenávist mezi Romy a Ukrajinci má hlubší kořeny

foto: Sabir Agalarov
pietní místo Nikolase Dirdy u Brněnské přehrady

V posledních týdnech došlo k několika útokům mezi Romy a Ukrajinci. Ve společnosti to vyvolává obrovskou nenávist, která roste. Přístup politiků je z mého pohledu nedostatečný. Odmítat zlo, nenávist či varovat před kolektivní vinou je příliš obecné. Podceňují tím aktu-

ální stav, který se časem může vymknout kontrole. Předně chybí sebereflexe vlády Petra Fialy. Vládní sice v nelehké době, avšak o to více by potřeby občanů měla brát vážně. Vše se jí očividně nedaří.

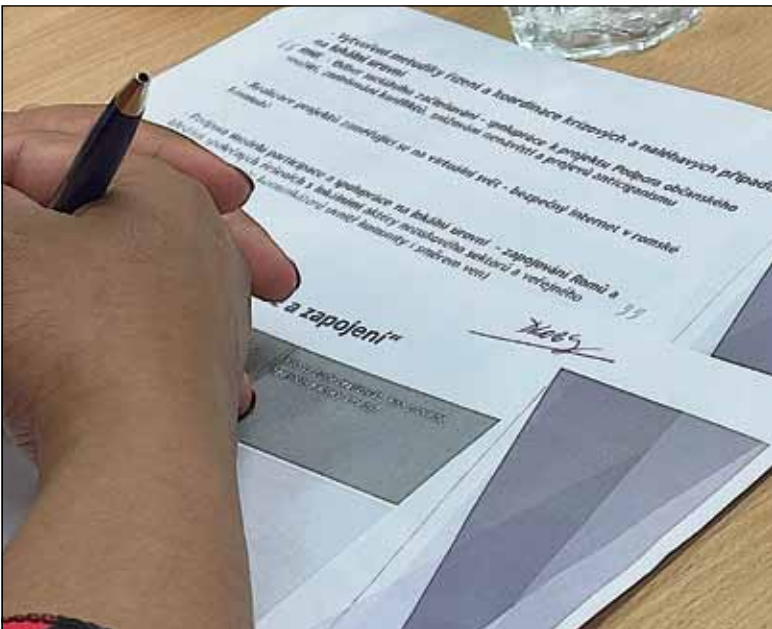
Již druhým rokem čelíme finanční krizi. Tu pocítujeme až na výjim-

ky všichni. Základem všeho je ruská agrese na Ukrajině. Váleční běženci nalezli bezpečí v členských státech EU. Česká republika poskytl ochranu více než 400 tisícům osob. Solidarita států je bezesporu na místě a odpovídá mezinárodním dohodám. Ovšem má své hranice.

Nacházíme se totiž v situaci, kdy část místních, i pracujících, občanů nedokáže uspokojit své základní životní potřeby. Každá taková domácnost čelí každodenní krizi, která později přeroste v emoce a nespo-

Pokračování na str. 3

Drogy ze člověka dělají agresivní nestvůru

O drogové problematice jsme hovořili s panem Tomášem Waloszkiem, jedním z vedoucích pracovníků organizace Renarkon, o.p.s.

Dobry den, v první řadě mi dovolu-
te vám poděkovat za váš čas a zá-
jem. Zajímá mě, v jakém věku se
lidé uchylují k drogám a jaké jsou
typické důvody?

Dobry den. Užívání návykových látek není nijak podmíněno věkovou hranicí. To znamená, že člověk může návykové látky začít užívat kdykoliv, ale ze statistik můžeme uvést, že nejčastěji k drogám inklinují mladí lidé do dvaceti let věku. To souvisí nejen s poznáváním světa v útlém věku, experimentováním, ale také s příchodem prvních problémů, které mladý

člověk musí najednou ve svém životě řešit. Jedná se tak o první neúspěšné lásky, finanční problémy, nároky na vstup do světa dospělých, nebo prostě jen přecenění svých sil. Často se jedná o únik z reality, nevhodné řešení volného času, komplikované vztahy, relax či naopak potřebu nových zážitků. Jednoznačné důvody pro užívání tak nelze přesně uvést, neboť se jedná o individuální záležitost.

Jaké jsou první příznaky u lidí, kteří požíli drogu? A jaké jsou naopak abstinenční příznaky?

První příznaky užití drogy záleží na látce, množství a způsobu podání. Obecně však lze říci, že se jedná o změnu stavu vědomí, načež se člověku změní nálada a chování ne-

odpovídá obvyklému způsobu. Abstinenční příznaky se pak projevují agresivitou, netrpělivostí, podrážděností, špatným soustředěním a jedinou touhou, a to sehnat si danou látku.

Které z drog jsou u lidí nejčastěji vyhledávané? A jaká populace drogy nejvíce užívá? Uvádí se, že přibývá jak mladých tak i starších lidí ... Je na tom něco pravdy?

Jak již bylo řečeno, drogy jsou pro každého, tedy pro člověka v každém věku. Záleží na důvodech, kvůli kterým po droze sáhne, případně posléze upadne do závislosti. Nejčastější drogou je v České republice alkohol, přičemž jeho nadužívání je u nás

Pokračování na str. 10

ROZHOVOR

Dokončení ze str. 1

a obvykle to trvá, než se z toho člověk dostane.

Jaké jsi měl příznaky při požití drogy a jaké jsi měl abstinenní příznaky?

Určitě jsou to oči, rozšířené zornice, které se každému líbí, koukat při tom do zrcadla a říkat si, jak je to hezké, taky se mění vzhled. Absták závisí na vůli přemýšlení. Někdo bere drogy, protože nevidí smysl života, nebo se cítí být příliš smutný. Druhý chce zase zažít něco nového, zkušenost, se kterou se může podělit a poradit. U každého člověka, který požil drogu, se rozhodně mění chování. Droga prostě chybí. Chcete cítit zase ten pocit moci, že můžete vše. Člověk se může cítit šťastný, silný, ale skutečnost je opakem a realita je velmi smutná.

Jaké byly reakce rodiny a lidí okolo tebe, poznali to?

V té době jsem bydlel sám. Lidi kolem mě to nepoznali. Byl jsem stejný, jen jsem měl zvláštní pocity. Už si na to moc nevzpomínám.

Určitě ses pohyboval mezi dealery. Mohl bys nám prozradit, jak v dnešní době můžeme poznat dealera a kde se nejvíce vyskytují?

Uhm, dealer může nespíš být kdekoliv. Obvykle poznáš fetiška hned, když se v tom pohybuješ. Prodávat drogy můžou ale i slušní lidi, alespoň na první pohled. Kde to sehnat? Řekl bych, že kdekoliv. Ve škole, jen tak na ulici, obvykle od druhých drogově závislých lidí.

Byl jsi někdy na pokraji fatálního předávkování?

Předávkování? Díky Bohu nebyl a ani nevím a nechci vědět.

Co bys vzkázal mladým lidem, s odstupem, který máš a s tím, čím sis sám prošel? Jaká je možnost to zastavit?

Bolest nemůžeš schovat, drogy nejsou léky na bolest, spíše pomalá smrt a propadání se do pekla, kde na tebe čeká tma. Každý je jiný, individuální, každý má myšlenky někdy v oblacích a někdy tě vtáhne temnota.

Když se vrátíme k drogám, co tě přimělo říct si „a dost, takhle to dál nejde“?

Byla to jen zvědavost, ale možná i smutek. Smutný či zklamaný. Raději najít lepší cestu, alternativu, lepší přátele, lásku, práci. Drogy mají své kouzlo, ale jen v určitém období. A chvíli.

rozhovor vedla Veronika Kačová
odpovídal muž, 24 let

Ilustrační foto archiv redakce

Jak drogy ovlivňují společnost

Drogy – naše lidská prohra?

Proč jsme my lidé dovolili, abychom se jako otroci podřídili takovému negativnímu zlu, které ničí naše životy, rodiny, okolí, vztahy, společnost, naši generaci a naše zdraví? Proč jsme podlehlí a proč je naše vůle říct drogám „NE“ tak slabá? Proč jsme dovolili drogám, aby nad námi měly tak velkou moc? Prohrát s drogou je mnohem jednodušší, než nad ní zvítězit.

Co vlastně znamená slovo droga, co si pod tím představíme? V historii se tento pojem používal pro název silného vývaru z bylinek. Různé druhy rostlin a bylinek se nechávaly sušit a pak měly léčivý účinek pro lidský organismus. Starověké civilizace používaly účinky drog k různým obřadům a rituálům, u kterých používaly spirituální hudební nástroje a popěvky. Uvádí se, že drogy měly velký význam i v čarodějnických rituálech. Při požívání drog jako je odvar z ayahuascy (liána duše nebo liána mrtvých) se domorodci z Amazonie dostávají do jiných stavů vědomí. U zkušených šamanů z Amazonie je ayahuasca velice rozšířena a využívána právě pro magické a léčebné účely. V České republice je v současnosti tato psychedelická droga často vyhledávána.

Drogy se týkají nás všech, společnost je s nimi spojená, dalo by se říct, už odpradávná. Jejich karma se pořád točí. Drogy člověka dokážou natolik ovlivnit, že ztratí i vlastní život. Cílem drog je závislost a ztráta kontroly nad sebou samým. Dříve se v souvislosti s drogovou závislostí užívalo pojmu narkomanie, toxikomanie. Podle posledních statistik má s drogami, byť převážně tzv. lehkými, nějakou zkušenost každý třetí člověk ve věku osmnácti let. Mezi romskou společností se počet drogově závislých z posledních let také zvýšil. Pojďme se společně podívat, jaké nebezpečí a zlo v sobě drogy mají. A pojdme je společně z našich životů a společnosti zničit.

Za drogu můžeme považovat kofein, alkohol, tabák, čokoládu, tein obsažený v čajích, různé druhy léků. Drogy se rozdělují do dvou skupin: 1. Legální, do které patří: alkohol, nikotin, konopí, morfium (pro léčebné účely) 2. Nelegální: kokain, heroin, pervitin, extáze... Nejnebezpečnější skupinu drog vyvolávající tělesnou závislost tvoří opiáty. V jiných rovinách můžeme za drogu považovat i závislost na jídle, automatech, partnerském vztahu, nakupování a jistě bych mohla dál jmenovat...

Co člověka vede k tomu, aby požil drogu? Důvodů může být několik. Zkuste tuhle otázku položit někomu, kdo se s drogami setkal. Žijeme v době, kdy jsme všichni ve shonu, pod tlakem, jsme vyčerpaní a někdo z nás na pokraji svých sil. Ti silní se s životními starostmi zvládnou poprat, ale ti druzí podlehnou tlaku, jsou bezbranní a utíkají třeba ke drogám, které vtáhnou jejich mysl do pohodové nálady a světa fantazie. Pro někoho to může být čistě jen zvědavost, touha

zkusit něco nového, nebo útěk od problémů, stresu, konfliktů v rodině, ve škole, v práci.

Droga se dá taky nazvat jako něco, co ovlivňuje lidské chování, časem i vzhled a charakter člověka. Drogová problematika a s ní spojené nadměrné užívání je v České republice i ve světě velmi málo stíhaná. Lidé, nemusí to být jenom drogově závislí, ale i ti, kteří rádi holdují alkoholu nebo jsou nějak psychicky narušení, jsou často pro společnost velice nebezpeční.

Mladí lidé čichají těkavé látky, jako je toulén, pro zábavu. Toulén najdeme v různých volně prodávaných výrobcích – lepidlo, benzín, zapalovače, laky, spreje, barvy. Na sociálních sítích je několik videí právě k tomuto tématu, kde se můžeme podívat, jaká je realita. Bohužel řada z těch, kteří se stali závislými na toulenu, jsou děti, které nedosáhly ani 15 let! V osadách často dochází k případům, kdy za závislé můžeme považovat dítě školního věku!

Mládež ve věku 15 a více experimentuje s návykovými látky jako je alkohol, tabák, marihuana. Chtějí společnost šokovat a být považováni za „dospělé“. Chtějí být vidět a slyšet, upozornit na sebe. Horší však je to, že si na tento druh životního stylu rychle zvyknou. Známé osobnosti ze světa showbysny se staly otroky různých drog a jejich těžká závislost je někdy dovedla až k smrti. Velká závislost na drogách vede k předávkování se, a to je cesta do pekla. Člověk nad sebe ztrácí absolutní kontrolu a je zbaven všech lidských hodnot.

Ve svém okolí vidím kolem sebe tyto lidi, které droga ovládla. Necítím se mezi nimi příjemně a myslím, že nejsem jediná. Znáám některé z nich dokonce i osobně. Vyrůstali jsme spolu v jedné čtvrti, chodili spolu ven, povídali si a za pár let je vidíte, že to nejsou oni. Stali se z nich úplně jiní lidé, než které jsem znala. Droga jim vzala jejich krásné mládí, vzrušující dospělost, ze-

stárli o několik let. Jsou vyhublí, přišli o zuby a jejich tvář je jakoby šedé barvy s vrásčitou texturou. Někteří z nich se svou vinou dostali i do kriminálu, těm ostatním moc nechybí. A kdo ví, jestli si jsou vědomi toho, že už není cesta zpátky. Vzpomínám si, že většinou pocházeli z rodin, kde nebyl kladen důraz na výchovu ani na žádnou disciplínu. Často byli velice vulgární, hluchí, kouřili, popíjeli alkohol nebo kradli věci. Děti z těchto rodin bychom mohli pojmenovat, že pocházejí s negativního emočního prostředí, z vyloučených lokalit. Upřímně je mi jich líto.

Myslím si a stojím si za tím názorem, že velkou roli hraje rodina a příbuzní. Je smutné, že rodiče nechají své dítě podlehnout zlu a zlo pak jejich děti, a možná i je samotné, ovládá. Je smutné, že rodič není schopen vidět, co jeho dítě zažívá. Dnes většina mladých Romů, nemluvě o rodičích, je závislá na sociálních sítích a přijde mi, jako by ztratili smysl pro radost, lásku, cit. Svůj čas, který by mohli trávit smysluplně spolu jako rodina, obětují za brouzdání po internetu. Chybí mezi rodiči a dítětem upřímná a otevřená konverzace.

Chybí prevence na odmítání drog a návykových látek. Velmi by pomohlo, kdyby byl navržen veřejný portál, seznam s profilem jmen, s fotografiemi dealerů a trestaných osob, kde by byla zveřejněna jejich trestná činnost. Kde bychom se mohli dozvědět o těchto lidech, kteří jsou pro nás nebezpeční.

Jsem ráda, že jste si článek na toto téma dočetli až do konce. Je důležité informovat a čelit tomuto zlu, jak psanou nebo ústní formou. Dělat osvětu, být pro druhé osvětou a světlem do tmy. Přeju si, aby nás bylo víc, co věří v dobro a překonali jsme společnými silami tohle zlo, které ničí naši společnost.

Veronika Kačová
Ilustrační foto věznice na Jamajce: Sabir Agalarov

Anketa:

Vyzkoušeli jste ve svém životě nějaké drogy? Jaké to byly a co Vás k jejich vyzkoušení vedlo?

žena, 38 let

Žádné drogy neberu ani nekouřím. Takže s tím nemám žádnou zkušenost.

žena, 54 let

Otázkou je, co jsou drogy. Jsou to látky nepovolené, což rozhodli naši zákonodárci? Protože já byla závislá na těch povolených, což jsou cigarety a alkohol. Azbavit se jich vyžaduje velké úsilí a disciplínu. Vyzkoušela jsem cigarety a alkohol z mladistvé nerozvážnosti. V nácti letech jsem si myslela, že tím budu vypadat dospělejší.

Od pradávna lidé používali některé přírodní látky jako léčivo pro tělo i duši a tyto látky se také dostaly na list zakázaných. Otázkou je, proč? Při odborném vedení mají velmi pozitivní vliv na zdraví člověka, například při léčbě psychických traumat. Filmy "Cesta psychonauta" nebo "Moudrost traumatu" mohou být pro nás velmi inspirativní.

muž, 45 let

Drogou, která nás ničí, se může stát cokoliv. Můžeme se stát závislími na jídle, na majetku, nakupování, partnerovi, dokonalém vzhledu atd. Ano, vyzkoušel jsem zamlada různé drogy. Otázka je hlavně, co je to droga. Jestli se bavíme pouze o drogách jako látkách či substancích, mohou to být i byliny, či o drogách ve spojení se závislostí a měněním stavu mysli. V tom případě jsou drogy i televize, mobily, sociální síť, sex, cukr, káva, adrenalin... atd.

K vyzkoušení psychotropních látek mne vedla zvědavost, touha zapadnout do nějakého společenství lidí, jiný pohled na realitu. Lidé užívali tyto látky odjakživa, ovšem většinou ze spirituálních důvodů, k léčení, při iniciačních obřadech. Neužívali je denně a bez hlubšího smyslu, pouze k potěšení, úniku z depresivní reality či řešení osobních problémů a traumat. Tyto látky užívají také zvířata. Například srny jedí bobule, které jsou pro ně psychotropní, lenochod, koala a mnoho dalších. Později jsem užíval či užívám drogy ke spirituálním účelům. Zkoušel jsem LSD, houby, durman, marihuanu, ayahuascu, pervitin, kokain, alkohol, nikotin.

žena, 34 let

Experimentování s návykovými látkami, si myslím, že dělá hodně mladých, protože se chtějí vyrovnat svým vrstevníkům, tak to bylo i u mě. Dodnes mi zůstalo kouření a občasná konzumace alkoholu. Jiné drogy jsem

vyzkoušela jen jednou a to mi stačilo. Byly to drogy jako taneční droga, MDMA, extáze, marihuana. Sama za sebe jsem ráda za „čistou hlavu“, jsem ráda, když vím, co dělám a moji osobnost nemění žádná látka.

muž, 35 let

Ano, v minulosti jsem vyzkoušel marihuanu, MDMA, pervitin, lysohlávky, durman, šalvěj divotvornou. Vedlo mě k tomu experimentování se změněnými stavy vědomí. Nejvíce mi daly byliny a psychedelika. Pervitin jsem zkusil jen jednou a vůbec mě nezaujal. Psychedelika mi ukázaly jiný pohled na svět a na sebe. V současné době žádné látky neužívám ani neexperimentuju. Zjistil jsem, že to jde i bez toho a je to mnohem lepší.

připravila Veronika Kačová

„Drogová závislost“ – ilustrační foto: Sabir Agalarov

Vzniklá nenávist mezi Romy a Ukrajinci má hlubší kořeny

Dokončení ze str. 1

kojenost. Od současné vlády navíc přichází další škrtý s hlubokými dopady právě na běžné občany. K pochopení by přitom postačila schopnost empatie ze strany politiků. Nebýt schopni si ze svého měsíčního výdělku zaplatit bydlení nebo koupit pro své děti potraviny, které potřebují, zkrátka není v pořádku. Tito lidé pak nejspíše nalézají příčinu svého strádání u příchozích válečných uprchlíků. Ti jsou automaticky viníci skutečnosti, že mají hluboko do kapsy. My Romové čelíme podobnému vnímání ve společnosti dlouhodobě. A velmi těžko mohou vzdělání, pracující a úspěšní Romové bojovat s tímto stereotypním nazíráním, které jen tak nezmizí.

Dnes se tento narativ posouvá k Ukrajincům. Nedávné útoky Ukrajinců vůči Romům, kdy jeden

skončil smrtí mladého Roma, je nutné odsoudit a trvat na náležitém trestu pro jejich pachatele. Stejně tak je pro nás Romy ale důležité nezapomínat na nenávist, kterou zažíváme od svého narození. Nepodléhejme extrémistům využívajícím vzniklou situaci ve svůj prospěch. Nepodléhejme ani těm romským extrémistům, kteří se nestydí postavit se veřejně vedle osob, kteří zpochybňují utrpení našich předků během druhé světové války. Jde o manipulaci, kdy se snadno stanete obětí těchto nekalých praktik, ale ve výsledku to vaše životy nijak nezmění k lepšímu!

Je zřejmé, že někteří Ukrajinci jsou vůči Romům nenávistní a nahlíží na ně jako na méněcennou skupinu. Neopomíjme fakt, že Romové žijí na Ukrajině na okraji společnosti a jejich základní lidská práva jsou dlouhodobě porušována. I přes

tyto okolnosti ale nemůžeme každého Ukrajince vnímat negativně. To prostě správné není.

Nenávist a diskriminaci Romů nezpůsobili Ukrajinci. Nemůžeme za ni ani my sami, jak je to často prezentováno. Anticiganismus je problém společnosti, v níž žijeme. Jeho úspěšné potírání, a tím i následné rovnocenné postavení Romů může přinést pouze vedení společnosti, a tím je u nás vláda. Stejně tak nezmění ekonomickou situaci našich občanů odliv válečných uprchlíků. Ceny potravin i služeb zůstanou stejné!

Životní blaho toho sociálně nejslabšího občana se odráží v životní úrovni země jako takové. Je evidentní, že k zemím, kde i méně placená pracovní pozice umožní dotyčné osobě žít jakýsi standard, jsme se ještě zdaleka nepřiblížili!

Tomáš Ščuka

KOMENTÁŘ

Bez protidrogové politiky je integrace sociálně vyloučených nemožná

TOMÁŠ ŠČUKA

Úvodem je třeba podotknout, že užívání drog je globální problém, který nelze zcela zastavit. Do nějaké míry budou drogy mezi lidmi přítomny vždy. Nehledě na skutečnost, že některé z nich jsou společensky tolerované a dají se legálně koupit. Pokud je však závislost na drogách u některé skupiny osob násobně vyšší, než je průměr pro vymezenou část obyvatel, jde o sociálně patologický jev, který bychom neměli přehlížet. V tomto případě jde o sociálně vyloučené osoby, kteří žijí na jednom místě a v důsledku chudoby na velmi nízkém sociálním dně. Značnou část této skupiny tvoří Romové. Jejich životy se točí v nekonečném kruhu.

Dle sociálních pracovníků a dalších pomáhajících profesí představují drogy základní bariéru. Závislost na nich a chybějící motivace ke změně jsou hlavní příčiny problémů v sociálně vyloučených lokalitách. Situace v těchto lokalitách je dlouhodobě neměnná.

Dle výroční zprávy o stavu užívání drog (Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti) vykazují vyšší míru užívání drog obyvatelé sociálně vyloučených lokalit. Dle veřejně dostupných výzkumů je množství legálních i nelegálních drog, které jsou u nás v republice užívány, delší dobu stabilní. S užíváním drog v České republice má dle dat zkušenost skoro 35 % obyvatel (ve věkové kategorii 15 až 64 let).

Užívání drog má na jejich uživatele nemalé sociální dopady. Uživatelé drog mají často problémy s bydlením, nezaměstnaností, zadlužeností a také ve vztazích v rodině i s blízkými kamarády. Získat bydlení je pro uživatele drog velký problém, dokonce i přechodné bydlení ve formě azylového domu je často pro tyto osoby nedostupné, jelikož uživatelé drog jsou často odmítáni, převážně v případech, kdy jsou pod vlivem návykové látky.

Sociálně vyloučené osoby jsou často také zapojeny do obchodování s drogami, do této činnosti zapojují nezletilé osoby, a využívají tak jejich právní nepostižitelnosti. Obecně jsou tito lidé málo informovaní o rizicích spojených s užíváním drog a nedůvěřují službám, které jsou poskytovány odborníky.

Vystává otázka, proč v souvislosti s integrací této komunity o problematice drog nehovoříme. A pokud ano, tak jde o velmi stručné výjimky. Závislost na drogách je předně zdravotní problém! Za posledních 30 let se ale ve strategických dokumentech na podporu integrace Romů o drogách příliš nedočteme. Jen stěží pak můžeme zlepšovat oblast bydlení nebo zaměstnanosti. Neziskové organizace působí převážně v sociální sféře.

Klíčové kroky stojí na obcích za podpory státu. Legislativní opatření ve spolupráci s policií a dalšími aktéry na lokální úrovni jsou totiž jediné nástroje, jak aktivně závislost na drogách řešit. Dopady užívání bývají ve většině případů drastické. I proto je důležité se v této době zabývat především prevencí. Ať již před samotným vznikem závislosti, až po prevenci, kdy je potřeba minimalizovat škody napáchané drogou. Proto vznikají v západních zemích legislativní prostředky, které podporují drogovou prevenci. Dále se této otázce věnují státní organizace, ale především organizace nestátní, jako jsou různá sdružení a dobrovolné a příspěvkové organizace.

Bude-li tento zdravotní problém v sociálně vyloučených lokalitách nadále přehlížen vládou a vedením jednotlivých obcí, nebude úspěšná integrace těchto osob a rodin možná.

Jde v podstatě o nezodpovědný přístup státu a snahu delegovat zodpovědnost na neziskové organizace.

V konečném výsledku nám takový přístup nijak společensky nepomůže.

automobil brněnského drogového dealera, foto archiv redakce

Co když?

Co když poteče krev? Co když nastane hněv? Co když odejde úsměv? Co když to nebude stejné, jako bylo to dřív... Slyším neustále běžet takové myšlenky ve své hlavě. Tak se ptám, přijde vám v pořádku to, co se dnes děje ve světě? Přijde vám normální to, co se děje v České republice? Vy snad nevidíte ty ovce, kterými jsme? Které musí dodržovat nesprávná pravidla a chodit stejně jako každá jiná ovce? Protože, když někdo vyčnívá z davu ovcí, bude potrestán. Tohle jsou vlastně takové mé myšlenky... No, ale začneme znova. Jmenuji se Andrea, jsem z romské rodiny a je mi 15 let. Nejspíš si říkáte, holka jako každá jiná, ale není to tak, řekněme, že jsem totiž ta, co vyčnívá z davu. My Romové to nemáme v životě moc lehké, a ještě k tomu celý svůj život vyrůstáš mezi lidmi, kteří tě mezi ty „své“ neberou. Už od 1. třídy jsem slyšela náarážky, které se týkaly mé barvy pleti. Nedá se ani spočítat, kolikrát mě někdo pošťuchoval jen kvůli tomu, že mám tmavší pleť než všichni ostatní, kteří byli v místnosti. Víte, kolikrát za život jsem už slyšela věty: „Fuj, nenávidím Cigány!“ „Jsi moc černá.“ „Určitě krade!“ „Ty jsi člověk?“ V tak nízkém věku, už na 1. stupni, jsem poznala, jak moc dokážou být někteří lidé zlí a nespravedliví k jiným lidem. Nejste pro ně člověkem, protože máte tmavší pleť než oni. Svět je tak zlý a falešný, že vás budou odsuzovat a přát vám smrt, i když vás vlastně vůbec neznají, protože vám ani nedají tu šanci poznat vás více. Mají z vás hrůzu. A tohle je ta věc, kterou tak moc nenávidím, když nás někdo hází do jednoho pytle, aniž by nás znal. Kvůli tomu, že jeden Rom krade, hned neznáměná, že kradou všichni ostatní Romové. Vždyť já znám tolik zlých, odporných a bezctných lidí, kteří by byli schopní i zabít pro peníze. A věřte mi, nejsou to Romové, jsou to Češi, a stejně je neházím všechny do jednoho pytle. Vidíte? Protože vím, že jsou i Češi, kteří mají dobré srdce. Bráško, jen vám chci otevřít oči, chci se jen vytáhnout z pytle, do kterýho mě ty hážeš, rozvázat ten uzel, co neustále vážeš. Chápeš? Kde to sakra žijeme, v době Hitlera? Lidi ti budou nadávat, odsuzovat tě a přát ti jen to nejhorší, jen skrz to, že jsi tmavý. Ale hlavně, že pak ty samé lidi, kteří mluví blbosti a hází na Romy špínu, vidíme venku a snaží se říkat „more, čhaje“, chodí se opalovat k moři, aby byli tmavší, a doma poslouchají romské písně. Vidíte někde v tomto spravedlnost? Protože já ne. Romové žijí v České republice celá staletí, ale stále je mezi sebe nepřijali. A pak se najednou do ČR nastěhují cizinci, a hned je mezi sebe přijali. Přijde vám normální, že nedávno nějaký Ukrajinec jen tak bez důvodu napadl dva nevinné Romy? Poslouchali venku na svém mobilu romskou píseň, Ukrajincovi se nelíbila, tak je prostě zabil. Přijde vám toto normální? Zatímco vláda a policie zapírají pravdu, jak to celé bylo, tak fakta převrací tak, aby to vypadalo, že Ukrajinec, vrah dvou Romů, je „hrdina“. I když existují svědci, kteří ví, jak to celé bylo, policisté je umlčeli. Odmítají říci pravdu, jen kvůli tomu, že to byli „cigáni“? Každý na to má vlastní názor, no, dle mého na tom určité něco bude. Ta nenávist, kterou zlí lidi probudili, neustále proudí v žilách všech, kteří se s tou nenávistí setkali. Taký si pamatují, jak jeden policista zabil nevinného Roma tím, že mu klečel příliš dlouho na krku, mladík přímo na místě zemřel. Policie to samozřejmě pak odmítala řešit detailně. A stále odmítali dát tomu, kdo vraždu způsobil, jakýkoli trest. Někteří lidé se těmto vážným věcem, když zemře Rom, smějí. Ale napadlo je někdy, co kdyby to byl třeba jejich syn nebo taky bratranec? Smáli by se tomu dál? No, já se nebudu divit, až v České republice za vraždu Roma dají jen „podmínku“. Protože já si myslím, že kdyby to nebyli Romové, kteří umírají nevinně, řešilo by se to jinak, nemyslíte? Běží mi toho v hlavě ještě hodně ohledně tohoto tématu, ale zeptám se vás jen: Co když jsme ztratili hlas? Co když vypršel čas? Co když vymřely růže? Co když nás nepotká štěstí, život dali jsme jim, tak potom, kdo za to může?

PS : Tímto příběhem bych vám ráda řekla, ať neházíte všechny do jednoho pytle, a ne všichni to mají v životě lehké, jak se zdá. Ne každý člověk je špatný, jen skrz barvu kůže. Barvu pleti si nevybíráme, nemůžeme za to, ale povahu a své chování si vybíráme sami. Takže je jen na vás, zda si vyberete jít tou správnou cestou, a nebo tou, na které budete ostatní lidi soudit, jen kvůli tomu, jaké jsou rasy. Není to rasa, která dělá člověka, vždycky to bylo o POVAZE!

Andrea Kačová

Mendel...

8. ročník oslav narozenin
zakladatele genetiky, G. J. Mendela

21–22 • 7 • 2023

Mendlovo náměstí, BRNO
www.mendelje.cz

Gipsy Kings^(FR)

Fanfare Ciocarlia^(RO)
Bert and Friends • Poletíme?
Pam Rabbit • The People • MMNK

VSTUP
ZDARMA

...festival

La da hin baro jilo...

(čáčkano vakeriben)

Adaďiveskero svetos, kaj pes keren igen džungale veci, namištes veci, sar hin te šundol pal o baro mari-ben, th'avka o kamiben hin maškar amende. Sar hin pro svetos o namištes veci, nasvalipena, dar, avka the o kamiben hin than vaš amenge, the avela pal calo svetos furt.

Me tumenge kamav akaňik te vakerel ajso, so pes kerelas akor. Dživahas pre Slovensko, kana me somas cikňi čhajori, akor man nasas ajsi godí, naachaľuvavas ko manuša, aňi ko gadže. Ča kamavas, kaj te pes sako kamel, kaj te avel maškar o manuša savoro mištes. The kana miri dajori kerelas buťi ko gadže, pre maľa, mištes lake potinenas, the denas la godí, kana kampelas, me duminavas, hoj o gadže amen le Ro-men kamen. Nadžanavas, hoj th'avka jon nane ajse sar amen. Koda, so pes akor achiľas, leperavas calo miro dživipen. Adaďives imar som mire romeħa jepaš šel berš, the kana som rado mira fajtaha, avel mange pre godí e Aranka.

„Lačho đives, cetka, šaj džav andre? Kampel mange tuħa te vakerel...“

„Jaj, ta so phučes, av andre, beš tuke, so pes kerel?“

„Cetka, hin namištes, igen namištes...“ vakerel igen zorales. Adija Aranka hin igen šukar, hin uče-der sar miri pheň, lakere bala hine bare dži ko dumo, the o jakħa! Ola jakħa hine ajse kale the bare, igen šukar, pre late pes mištes dikhel, bo hin šukar sar popkica.

„Polokones, Aranka, s'odava, vakerelo muľa?“

„Na, na, aľe me merava, te na...“

„Aľe no ta, miri čhaj, polokones!“

„Cetka, me tuke savoro phenava, man hin pirano...“

„Odava hin mištes, na...“

„Oda hi, aľe miro pirano hin gadžo...“

„Jaj!“ Miri daj šunel, hoj nalačhes.

„Hi, tu ke lende keres buťi, phen, so kampav te kerel, kaj...“

„Kaj tumenge nabrajinen, hi?“

„Hi, leskeri daj le dadeħa phenenas, hoj čak akor, kaj te jon meren...“ E Aranka pes mukħla te rovel.

„Aľe no, ajci ma rov, ačħ preku, odava pes dela andro rendos...“

„Nadela, cetka, me som phari. Imar jekhetane phiras berš...“

„No, odava hin phari buťi!“ Miri dajori talam tiž nadžanel, so te kerel.

„O cikno...“

„Našťik del het, phenel o dochtoris, bo hin imar bareder. Me kamav le čħavores, the o Pavlos. Amen pes kamas, aľe...“

„Oleske me paťav, me nadžanav, so te kerel, abo džanes, so? Nek tuħa džal e daj pro Čechi, odoj šaj ulol o cikno, the ňiko ňič nadžanela, so phenes?“

„Napados hin mištes, aľe me nasom andro mire berša, pre mande ľikerel savoro miri daj. The jon nakamen gadžes, le Pavlos! Oda igen man dukħal o jilo, so duj seri, jon

nakamen romaňa čħa, the amare nakamen gadžes!“ Pale kezdinel te rovel. Mange hin pharones pre late, me la dake kerav le jakħenca, kaj vareso te kerel. The joj, hoj nane so!

„Ma rov, Aranka, the so pr'oda o Pavlos phenel?“

„Joj, miro Del, o Pavlos man kamel. Liňa man ke peste khere, the odoj me maj muľom andre ladž. Vičinkerenas pre mande, kerenas mandar igen meľaľa. Mange sas igen nalačhes pro jilo, kerenas bari choľi the vičinenas le Pavloske: Amen tut naparvarahas vaš e meľaľi romaňi čhaj, aneħa amenge andro kher amara gadžikana čħa, the amen tuke daha savoro, so hin amen! Cetko, me nadžanavas, so te kerel, geľom avri, the pal calo drom rovasas. O Pavlos pal mande denašelas, the phenda mange, hoj th'avka avaha jekhetane, hoj džala kħatar lende preč...“

„No, dičħol, hoj tut kamel. Ulola o cikno, the...“

„Cetko, kerava, so phenenas. Preku vakerava la da, the džava pro Čechiko ke fajta. Palfikerav tuke, the khere hin odava pharones...“

„Nane vaš so te palfikerel. Nek del o Del, kaj te avel o cikno sastones.“

Avka odoleħa e Aranka geľa kħere. Avka kerda, geľa pro Čechi, odoj ločħiľa, sas la muršoro. Aľe lakeri daj diňa le čħavores ke adopcija, bo la Aranka nasas lakere berša. Avle kħere, e Aranka sas igen somorutňi, o Pavlos nasas khere, geľa varekaj dur, ňiko nadžanelas, kaj. La Aranka kamenas te del romeste, lakeri daj le dadeħa, no joj ňikas nakamelas, ačħiľa korkori.

Gele preku biš the eľta berš, man imar nane daj dad, geľom romeste, hin man lačħo rom the duj čħavore. Som bachtaľi, akaňik preku dživas jekħšukareder berša la fajtaha. No e Aranka hiňi korkori, mušinel te džal pal o uradi avri te kerel o papira pal o muľano ačħľipen.

The so o beng kerel, the me mušinav te džal pro urados pal o dokumenti pal o muľano ačħľipen mire romeskere daj, dad. Pre chodba hin but manuša, nadžanav, kana amen vičinenas, imar som adaj dugones. O čħavore keren vika, bavinen pes, me pre lende furt vičinav.

„Ma vičin pre lende, hine cikne, the ajse šukar,“ phenel mange e romňi, so paš mande bešel. Dikhav pre late, joj, ola jakħa me džanav, the lakero hangos šunav. Kamav latar te phučel, no ladžav man.

„Džas vaš o papira pro muľano ačħľipen?“ joj ke mande diňa lav.

„Hi, hi, dava odoj o papira, bo miro rom hin andre buťi. Odava pal leskeri daj, dad, the tu?“

„The me, imar som adaj but časos, kamav te džal het... aľe nadel mange, vareso pes kerela, talam poľinava o love, ha, ha...“

„Kamav tutar vareso te phučel, šaj?“

„Hi, šaj, ta phuč.“

„Sal e Aranka?“

„Hi, tu man prindžares?“

„Kana somas cikňi, tut prindžardom...“

Andr'oda vičinel e rakľi lakero nav, the miro. Geľam andre so duj džene, me bešav ke rakľi, the joj bešel paš o skamind anglo terno fešakos čħavo. E Aranka dikhel leske andro jakħa, diňa o vasta pro skamind, the lakere vasta izdran. O terno čħavo latar phučel:

„Hin tumenge namištes?“

„Na, hin mange igen šukares, našťik aňi vakerav...“

„Užaren sikra, anava tumenge paňi te pijel.“

O terno uradňikos geľa avri vaš o pijiben, avľa le cakloreħa paňeħa.

„Len, adaj hin o paňi...“

„Palfikerav tuke, prosinav...“

„Polokones romňije, namušinen...“

„Me mušinav tutar te phučel, igen vaš ma...“

„Vaš oda som adaj...“

„Na, na, odava hin aver. Phen mange, pal kaste tut hin o jakħa, pal e daj abo pal o dad?“

O uradňikos ačħiľa cicho, dikhel pre romňi. Jov džanel, hoj hino adoptovimen, but rodelas peskera da, aľe na avkake, kaj la te rakħel. Cichones la Arankake phenel:

„Romňije, nane aňi časos aňi than pre kajso...“

„Vakeriben dumines? Me som Aranka Berkijovo, the hin man čħavo ajse jakħenca, sar hin tut. Me šunav, hoj amen duj džene džas k'amende...“

Andr'oda avľa zorales andre ajso šukar manuš, phureder.

„Šundom, sar vičinenas andre la Aranka Berkijovo? Hin man čačo?“

E Aranka ušťiľa pal o stolkos, the dikhel pre leste.

„Pavlos, odava sal tu?“

Jov la chudľa lakere vastendar, the cichones phenel: „Aranka, hi, me som, akaňik avri keras o papira pal o muľano ačħľipen, kana jon mule, aľe pro bijav odava našťik sas...“

„Pavlos, me šunav baro jileskero citos, talam rakħľam he amare čħaves, čak lačhes dikħ!“

O terno uradňikos amenge ladžaha pocichones phenel: „Prosinav tumen, šaj geľanas sikra pre chodba?“

Me la rakľaha džav pre chodba. Mire čħave nakamen te džal, bo pes bavinen. No chudľom len, the džas avri.

Akaňik imar avela mištes, the savoro avela avka, sar kampel... Phenava tumenge, e daj sa ačħaľol, kana pes vareso kerel lakere čħavorenge, odava mange phenela sako džuvľi, sava hin čħavore...

Irena Eliášová

Máma má silný cit...

(pravdivý příběh)
V dnešním světě, ať se dějí hrůzné věci, ať je cokoli nebezpečné, ať je slyšet o válce, přeci jen láska je tady a napořád bude. Jak existují nemoci a jiné zlé věci, tak i láska má svoje místo mezi námi.

Já vám chci povyprávět jeden příběh, který se udál před dlouhým časem. Žili jsme na Slovensku, já byla malá holka, která nerozuměla jistým věcem a jedině, co jsem chtěla, bylo, aby se lidi měli rádi. Nechápal jsem gádže, nerozuměla jsem jim. Byli na moji maminku hodní, neboť k nim chodila na pole pracovat, poctivě ji platili, dokonce jí i radili, když měla maminka problém. Tak jsem si myslela, že mají nás Romy rádi, ale moc jsem se spletla! Tento příběh mi zůstal v paměti po celý život a i svoji lásku jsem si našla sobě rovnou – Roma. Nebylo třeba mezi námi řešit rozdíly. Jsme spolu již padesát roků a je to pěkný život s mojí rodinkou. Pokaždé, když jsem šťastná, si vzpomenu na Aranku.

„Dobrý den, tetko, můžu dál? Potřebuji s vámi mluvit...“

„Jakpak by ne, jen pojď a posaď se, co se stalo?“

„Tetko, je zle, velmi zle...“ mluvil moc rychle tato Aranka... Je moc hezká, na ni se moc hezky kouká. Je vyšší než moje sestra, má dlouhé černé vlasy až po záda a oči, ty její oči, jsou tak velké a krásně černé, jako panenka je hezounká.

„Pomalů, Aranka, co se stalo, někdo umřel?“

„Ach ne, to ne, ale asi já umřu, když...“

„Ale děvče, pomalu!“

„Tetko, řeknu vám to všechno, totiž já mám chlapce...“

„To je normální, ne...“

„To jo, ale můj chlapec je gádžo...“

„A jejej...“ Máma tuší problém. „No právě, ty u gádžů pracuješ, znáš je, řekni, co mám dělat, aby...“

„Aby vám nebránili, že?“

„Ano, přesně, jeho rodiče říkali, že jen přes jejich mrtvolu dovoli...“ Aranka se rozplakala.

„Ale no tak, uklidni se, neplač, to se urovná...“

„Neurovná, tetko, jsem těhotná. Už se spolu tajně scházíme přes rok...“

„No to je teda těžké!“ říká moje maminka a já čekám, jak jí pomůže. Ale moje máma asi taky neví.

„A to dítě...“

„To se už nedá odebrat, je už velké, říkal doktor. A já nechci o svoje dítě přijít, a Pavel taky ne. My se máme rádi, ale...“

„Tomu věřím, ale s tím ti já pomoci nemohu, jedině, víš, co? Ať s tebou máma jede do Čech k rodičům a tam porodíš a Pavlovi rodiče nemusí nic vědět, co říkáš?“

„Nápad je to dobrý, ale já ještě nejsem plnoletá a za mě rozhoduje máma s tátou. A ti taky nechtějí Pavla, gádža. Je to moc bolestivý, z jedné i z druhé strany, gádže nechtějí mě, Cikánku a moji rodiče nechtějí gádža, moc mě bolí srdce...“ Znova se rozplakala, koukám na

mámu a významně na ni mrkám. Máma hlavou kývá, že to nejde. Mně je moc líto Aranky.

„Neplač, Aranka, poslouchej, a co na to Pavel říká?“

„Ach, Bože můj, Pavel mě má moc rád, vzal mě k nim domů, aby jim řekl, že se vezmeme a to bylo hrozný. Jeho rodiče na mě nadávali a špinili mě ze všech stran a vykřikovali: My jsme tě nevychovali pro nějakou špinavou Cikánku, ty nám dovedeš naši slovenskou dívku a dáš nám vnoučata! Dostaneš od nás všechno, co máme, ale Cikánku nechceme, jen přes naši mrtvolu! Tetko, já nevěděla, kam mám koukat hanbou, utekla jsem pryč od nich a celou cestu domů jsem probřečela. Pavel za mnou utíkal a uklidnil mě, říkal, že stejně budeme spolu, že odejde od rodičů...“

„No, je vidět, že se tě zastal, má tě rád, to je důležité. Porodíš dítětko a...“

„Tetko, doma je to taky těžké. Pokusím se jít do Čech, jak jsi říkala a tam porodím. Zkusím mámu přemluvit, děkuji za radu.“

„Není za co děkovat, Aranka, hlavně ať porodíš zdravé dítětko.“

Tím se s námi rozloučila a odešla. Opravdu, odjela se svou mámou do Čech k rodině, tam porodila chlapečka. Nebyla plnoletá, rozhodovala o ní její matka a ta dala chlapečka k adopci. Aranka se vrátila domů a byla velmi nešťastná. S Pavlem se už nestýkala, prý odjel někam daleko, nikdo nevěděl, kam, v dědině nebyl. Aranka žila u rodičů, její rodiče se snažili, aby se provdala, předhazovali jí romské mládence, ale Aranka nechtěla nikoho, zůstala sama.

Uběhlo dvacet sedm roků, moji rodiče už nejsou, já dospěla, vdala se a mám dcerku a syna. S manželem prožíváme ty nejhezčí chvíle s rodinkou.

Aranka je sama, musí zrovna vyřizovat pozůstalost po rodičích.

Jako na potvoru i já mám vyřizování po manželových rodičích. Sedím na chodbě na úřadě a čekám, až na mě přijde řada. Jsem tu už dlouho, děti pěkně zlobí, křičí, každou chvíli je napomínám.

„Nekřičte na ně, jsou to malé děti, a jsou moc roztomilé,“ najednou mě osloví hezká Romka, něco přes čtyřicet let. Ty její oči! Já ji znám. I ten hlas mi je povědomý.

Dívám se na ni a jsem si jistá, že je to ona. Je nás tu v čekárně dost lidí, jak dlouho tu budeme? Naštěstí vcházíme po dvou, snad nebudete tak dlouho. Mám strašnou chuť se jí zeptat, zda není Aranka, ale stydím se.

„Jdete taky vyřizovat pozůstalost?“ naštěstí oslovila ona mě.

„Jo, jo, jenom tam dám papíry, manžel je v práci, to po jeho rodičích, a vy?“

„Taky po rodičích, jsem tu už dlouho a není mi dobře. Ale nechápu, nemůžu odejít, něco mě tu drží... určitě nějaké placení, ha, ha.“

„To snad ne. Chci se vás na něco zeptat, mohu?“

„Jasně, můžete.“

„Jste Aranka?“

„Ano, jsem, copak mě znáte?“

„Jako malá jsem vás znala...“

V tom nás začala slečna volat. Vešly jsme společně. Já sedla oproti mladé slečně a Aranka oproti mladému pěknému muži. Aranka, jak si sedla, kouká a kouká na toho muže, vidím, jak si položila ruce na stůl a její ruce se třesou. Mladý muž se postavil a ptá se jí:

„Je vám špatně, paní?“

„Ne, je mi moc krásně, až nemůžu mluvit...“

„Počkejte chvíli, dám vám napít.“

Mladý úředník šel pro pití, donesl jí sklenku s vodou.

„Tady, napijte se, paní...“

„Moc děkuji, mladý pane, prosím...“

„V klidu, paní, nemusíte...“

„Já se vás musím zeptat na něco důležitého...“

„Ano, od toho jsem tu...“

„Ne, ne, to se týká úplně něčeho jiného, mladý pane. Po kom máte ty oči, po mémě nebo po tátovi?“

Pán zmlkl, on už dávno ví, že je adoptovaný, ale nečekal, že snad takto najde svoji biologickou matku... Pátral po ní už delší dobu.

„Paní, to není ani čas ani místo na tuhle...“

„Myslíte debatu? Já jsem Aranka Berkyová a mám syna s očima, jako máte vy. Já cítím, že jsme si blízcí...“

V tom vrazil přímo do místnosti starší pán.

„Slyšel jsem, jak jste volali Aranku Berkyovou? Je to tak?“ Aranka vstala ze židle a dívá se na pána.

„Pavle, jsi to ty?“

On ji chytil za obě ruce a tichým hlasem šeptá: „Aranka, jsem to já, naši rodiče museli umřít, abychom byli spolu. Teď vyřizujeme pozůstalosti, ale na svatbu to nešlo...“

„Pavle, já cítím velký cit, možná jsme našli i našeho syna, jen se pořádně podívej!“

Mladý úředník za stolem nám v rozpacích říká: „Prosím vás, mohly byste jít na chvíli na chodbu?“

My jsme s úřednicí okamžitě vyšly ven. Moje děti nechtějí, hrají si. Vzala jsem je a jdeme ven.

Určitě to dopadlo dobře a šťastně, jsem tomu ráda... Cit matky se nezapře, máma vše vycítí, pokud se to týká jejích dětí. To mi řekne každá žena, která má děti...

Irena Eliášová

So te?

So te džala rat? So te avela cholí? So te džala het o asaben? So te oda imar naavla stejno, sar oda has akor... Šunav furt andre miro šero kajse lava. Ta tumendar phučav, hin lačhes koda, so pes adađives kerel andre luma? Hin perdal tumende normalno koda, so pes ačhol andro Čechiko? Tumen nadikhen kole bakren, so sam amen? So mušinen te šunel nalačhe pravidla u te phirel rovnako sar sako aver bakro? Bo te vareko phirela varesar avres, ta leske vareso kerena. Kale lava hin mange furt andro šero... No, ale keras mek jekhvar. Vičinav man Andrea, som andal e romaňi familija u hin mange 15 berš. Šaj tumenge akana phenen, hoj som džuvli sar savore aver, ale nane oda kavka. Phenav tumenge, hoj me som koľa, so nane le avre bakrenca andro stejno davos. Amen le Romen nane but lačho dživipen u mek te baruves avri varekaha, ko tut maškar peste nalel. Imar sar somas andro 1. trjeda, šunavas košiben vaš miri kaľi cipa. Našfi imar aňi počitínava, kecivar man imar vareko košelas ča vaš koda, hoj man hin kaleder cipa sar avre manušen, so hine khatar mande. Džanen, kecivar imar šundom lava: „Fuj, našti dikhav pro Roma!“ „Joj čorel!“ „Sal but kaľi.“ „Tu sal manuš?“ Imar sar mange has kavka čepo berš, dikhlom, sar but varesave manuša šaj aven nalačhe the džungale pro aver manuša. Nasan perdal lende manuš, ča vaš kada, hoj tumen hin kaleder cipa sar len. Luma hiňi kajsi nalači the vibito, hoj tumen košena u kamena, te meren, he te tumen vobec naprindžaren, bo tumen aňi ňigda nadena koľa šanca, te tumen šaj lačhes prindžaren. Daran tumendar. Kada hin koda vecos, pre soste kavka našfi dikhav. Te amen vareko čhivel andre koda jekh gono, he te amen vobec naprindžarel andral. Vaš oda, hoj jekh Rom čorel, naznameňinel, hoj čoren savore Roma. Hem me prindžarav keci but nalačhen, džungalen manušen, so bi šaj he varekas murdarenas ča vaš o love. U paťan mange, nane oda Roma, hin oda gadže. Dikhen? Th'avka len savoren načhivkerav andre koda jekh gono, bo me džanav, hoj hin he varesave gadže, so hine lačhe, hin len lačho jilo. Phrala, ča tumenge kamav te phuterel o jakha, kamav man ča te lel avri kole gonestar, andre savo man čhives, te phuterel koda uzlos, so furt andre phandes. Achaľos? Kaj oda dživas? Andre doba, sar has o Hitler? Manuša tuke nadavinena, košena tut, vinšinena tuke ča koda nalačho, ča vaš koda, hoj sal kalo. Ale paľis kole rovnaka manuša, so tumen košenas, dikhas avri, sar kamen te phenel romane lava „more, čhaje“, phiren pes te opafinel paš o paňi, te aven čeporo kaleder u khere khelen pro romane gila. Dikhen andre kada varekaj čačipen? Bo me na. Roma andro Čechiko dživen calo dživipen, ale furt len o gadže kadaj nakamen. U paľis peske jekhvar avle te bešel o cuzinci, the o gadže len takoj kamenas kadaj. Hin ke tumende normalno, hoj ča kavka varesavo Ukrajincos murdarda duj terne čhaven? Avri peske šunenas romaňi giľi, le Ukrajincoske pes napačinelas, ta len murdardaš. Hin kada normalno?? E vlada he o šandara garuven o čačipen, sar pes oda calo ačhiľas, phenen oda calo visar, te oda dičhol, hoj o vrahos te džal avri sar „hrdina“. He te hin manuša, so džanen calo čačo, sar oda has, o šandara lenge phende, te naden duma ňič. Nakamen te phenel čačipen ča vaš koda, hoj oda has Roma? Sako peske šaj mišľinel peskro, no me duminav, hoj upre varesavo čačo avela. Koľa nanavisca, so nalačhe manuša uštade, furt hiňi andro rat kolenge, so koľa nanavisca prindžarde. Mek leperav, sar jekh šandaris gadžo ča avka murdarda nevine terne čhas, hoj leske klečinas zorales pre men. O Rom takoj muľas. Šandara pal oda nakamenas te del duma u nakamenas kole gadžeske, so le čhas murdarda, te del vareso trestos andre harešta. Varesave manuša asan avri, te varekaj merel Rom, ale jon naachalón. So te bi oda has lengro čhavoro abo bratrancos? Asanas bi kolestar furt? No, me man nađivinava, sar andro Čechiko, vaš koda, hoj vareko murdarela Romes, dena ča „podmínka“. Bo me peske mišľinav, hoj te oda nahas Roma, so meren, rješinas bi pes oda aver, namišľinen? Hin mange oda andro šero buter, ale phučav tumendar ča: So te našađam o hangos? So te imar amen nane časos? So te merde avri o ruža? So te imar nadikhaha bacht, dživipen diňam lenge, ta paľis, ko oda kerđa?

PS: Kale člankoha bi tumenge rado phenavas, te na čhivkeren le Romen andro jekh gono, u na savore manušen hin loko dživipen, sar tumenge mišľinen. Na savore hine nalačhe ča vaš koda, savi len hin cipa. Cipa peske navibirinas, ale koda, savo amen avela jilo u save avaha andral, peske imar vibirinas korkore. Ta hin oda tumari volba, či džana lačhe dromeħa, abo košena le manušen ča vaš oda, savi len hin cipa. Nane oda e rasa, so kerel le manušes, furt oda has pal o JILO!

Andrea Kačová

O Roma vakeren
pořad ČR určený pro Romy.
www.romove.cz

Omama pomáhá maminkám v obtížných životních podmínkách už ve třech městech

Milí čtenáři, ráda bych vás seznámila se zajímavým projektem, do kterého se můžete z části zapojit i vy. Omama je romská pracovníce, která pracuje s dětmi ve věku 0–3 roky, jde o úplně malé děti, které pak ve třech letech mohou jít do školky. Omamy pocházejí z vyloučených lokalit, znají danou situaci, rozumí řeči místních obyvatel a umí spolupracovat s rodiči. Omama s dětmi zpívá, hraje si nebo dětem čte různé knihy. Každá Omama má vlastní mentorku ze střední třídy na 1/4 úvazek, která ji podporuje, radí jí a je její spojenkyní. Při své činnosti Omama pracuje se sadou hraček a manuálem s desítkami aktivit. Vedení projektu vyvinulo vlastní mobilní aplikaci, kterou Omamy ve své každodenní práci kvalitně využívají. Díky této aplikaci se sleduje detailní vývoj dítěte od narození. Omamy jsou pro matky velkou motivací, přítomnost rodiče na lekci je povinná. Rodiče mohou následně sami u sebe doma rozvíjet své dítě podle příkladu a rad Omamy. Omamy předávají dětem i rodičům své nejcennější zkušenosti, které je budou provázet v jejich životě.

Na některé otázky odpovídala ředitelka projektu Svatava Plachá, další odpovědi zodpověděla Omama pracovníce Sylvia Puigová.

Dobrý den, mohla byste nám představit program Omama?

Dobrý den, Veroniko. Program Omama vznikl na Slovensku před 5 roky a má za cíl pomoci lidem uvíznutým v generační chudobě a v problémech s ní souvisejících. Cílovou skupinu tvoří maminky nebo i tatínkové žijící ve vyloučené lokalitě s dětmi do 3 let. Program pomáhá smazat rozdíly spojené s prostředím, ve kterém vyrůstají. Naše pracovníce – Omama se každý týden setkává s maminkou a jejím dítětem na lekci, kde pomocí aktivit naplánovaných přímo podle věku dítěte rozvíjí jeho psychomotorické a kognitivní funkce a rodičům pomáhá zvyšovat jejich rodičovské kompetence.

Pro koho je určený program Omama? Kdo by jej měl vyhledat, požádat o něj? Nebo je to opačně? Vyvysledáváte romské maminky?
Sylvia: Program Omama je určen dětem od narození do tří let a jejich maminkám. Ano, jelikož v ČR tento projekt ještě není znám, maminky do projektu nyní vyhledáváme samy.

Jakým způsobem program Omama vzdělává, na co konkrétně se zaměřuje, jak vypadá běžná návštěva maminky?

S: Projekt a jeho lekce jsou zaměřeny na zdravý psychomotorický vývoj dítěte. Setkání s maminkou trvá cca 1 hodinu, z toho 20–30 minut probíhá lekce, ta se liší dle věku daného dítěte. Lekce se v několika bodech zaměřuje na zlepšení pozornosti, jemné a hrubé motoriky dítěte a to nejdůležitější – blízký kontakt matky a dítěte.

Jak vás přijímají maminky a kde se o vašem programu dozvěděly?

S: Maminky mě nyní přijímají velmi hezky. Určitě to vyžadovalo jistou dobu, kdy jsme se poznávali. Informace o projektu jsem z počátku šířila sama, s pomocí svých kolegů, prostřednictvím návštěv daných lokalit. Později si potenciální klienti začali informace mezi sebou předávat sami. V průběhu času pak rostl jejich zájem.

Jsou maminky ochotné se s vámi bavit na témata, která je trápí? Co je podle vás pro ně tou největší přítěží?

S: Určitě, můj vztah s maminkami je nyní dosti blízký a důvěrný. Maminky se často svěřují se svými starostmi a já se je vždy snažím s velkým pochopením vyslechnout. Největší přítěží pro tyto rodiny jsou určitě jejich složité životní podmínky a každodenní starost o finance.

Součástí projektu jsou i rodičovské kluby, které se konají jednou měsíčně. Jaké jsou cíle setkání maminek?

S: Rodičovský klub by měl vyznačovat čas pouze pro maminky. Chvilky, kdy maminka může upustit od každodenní starostlivosti o své děti a vychutnat si svůj čas trochu jinak. A třeba si i mezi sebou předat potřebné informace. To se nám ještě úplně nedaří, mnohdy je obtížné docílit, aby maminka své děti zanechala tatínkovi nebo jiným členům rodiny, ale i přesto se maminky našich setkání nemůžou dočkat.

Kolik maminek denně navštěvujete?

S: Denně navštěvujeme tři maminky.

V jakých městech program Omama najdeme?

S: V Ostravě působíme ve třech lokalitách a nově i v Orlové a Karviné.

Jsou Omamy jenom romské ženy, nebo v něm pracují i české ženy?

S: Omama je vždy romská žena. Romská žena, která žije, popřípadě

se orientuje, v dané lokalitě a dokáže dobře komunikovat s komunitou.

Kde se o programu Omama můžou lidé více dozvědět?

Na webových stránkách www.cestavon.cz a nebo na Facebooku Omama/Pheňori.

Jaké máte plány do budoucna s programem Omama?

Chceme, aby každá větší vyloučená lokalita měla svou Omamu.

Jaké jsou podle vás nejtěžší životní situace, které řeší romské maminky, samozvítelky?

S: Maminky žijící v komunitě neustále řeší existenční problémy, tudíž jsou neustále ve stresu. Tyto starosti se zvyšují v případě neplánovaného těhotenství. Maminka, která již porodila několik dětí, by občas ráda přistoupila k interrupci. Problémem jsou však finance, které nemají. Tyto situace pak končí tím, že se rodina dále rozrůstá a další děti se rodí do chudobou zatížené rodiny.

Kde se Omamy vzdělávají, kdo je vzdělává? Musí Omama absolvovat nějaký kurz sociální a zdravotní péče?

V současné době se Omamy školí s pomocí slovenské Cesty von, kde je tým odborníků – fyzioterapeuti, dětské psychologové, pediatri, pedagogové... V současné době hledáme vlastní tým ke spolupráci.

Omama nemusí absolvovat žádný kurz. Všechny aktivity v manuálu jsou dopodrobna vysvětleny, aby je mohl s dítětem dělat kdokoliv. A také máme u nás pravidlo, že na miminka nesaháme, maminky učíme pomocí panenek.

Od kolika let se dětem věnujete a jaký vztah k vám mají děti?

S: Věnujeme se dětem již od narození. Zpočátku jsou to jen návštěvy a povídání si s maminkou. Od prvního měsíce pak začínáme s lekcemi dle manuálu. Větší děti se mě zpočátku bály, ale po čase si na mě

zvykly. Mohu říci, že mne mají velmi rády a vždy se těší.

Vidíte v rodičích dětí podporu, motivaci?

Ano, s postupem času se jejich postoje mění, ale ze začátku musíme rodiny ke spolupráci motivovat my.

Jak vypadá zázemí v rodině dítěte?

S: Zázemí rodin bývá dosti skromné. Co se týká nábytku, jako jsou skříně, stůl a židle, některé domácnosti je mají, jiné ne. Navštěvuji také rodiny, které nemají ve svých domovech ani postel, na které by se mohli vyspat. Většinou postel nahradí několik vrstev na sobě naskládaných peřin či dek.

Jaké jsou výsledky za dobu vaše-

ho působení v programu Omama? Změnilo se něco?

S: Výsledky? Určitě se prohloubily naše vztahy. Nejvíce změn pozoruji na dětech, které se zpočátku bály, byly ostýchavé, plačtivé a nyní je krásné sledovat jejich úsměvy, když mě vidí. Už moc dobře ví, co bude následovat a lekce je velmi baví. Samozřejmě u dětí, které mají časté lekce, lze pozorovat pokrok a úspěch, ze kterého se s maminkami vždy radujeme.

Sociální znevýhodnění se velmi často spojuje s etnicitou. Automaticky se bere, že co Rom, to sociálně znevýhodněný. Věnujete se jen romským dětem a maminkám? Myslím si, že označení „pocházejí z prostředí sociálního znevýhodnění“ nemusí platit jen pro Romy.

S: Ano, věnujeme se všem sociálně znevýhodněným rodinám, bez ohledu na etnikum. V našem programu jsou zapojeny i české rodiny.

Jaké mýty jste ještě slyšela na téma sociálního znevýhodnění?

S: Těch mýtů koluje více. Například, že si za to můžou sami, což víme, že to je i není pravda.

Co byste vzkázala našim čtenářům Romano hangos?

Rozbíháme v jistém pohledu unikátní program, který nelze dělat jako jednotlivce, ale jako tým, do kterého se může zapojit úplně každý. Budeme rádi za jakoukoli vaši podporu a těšíme se na vaše podněty a reakce.

Moc děkuji za příjemný rozhovor. Přeji vám hodně dalších úspěchů jak v práci, tak i v osobním životě.

rozhovor vedla Veronika Kačová
foto: archiv Svatavy Plaché

Lucie Tulejová: I vy můžete být Miss Roma

Soutěž pořádá spolek Romia, který vede předseda Miroslav Malík. Romské dívky z České republiky a Slovenska ukázaly během večera svoji krásu, talent a inteligenci. V průběhu večera

se slova ujal zkušený moderátor, herec Jan Čenský, vystoupila zpěvačka Vaneša Kotlarová, královna romské písně Monika Rigová a také brazilský taneční soubor s ukázkou samby a capoeiry.

Vítězkou Česko-slovenské Miss Roma se stala Lucie Tulejová (17 let). Pochází z České Lípy a do soutěže Miss Roma ji přihlásila maminka. Studuje střední školu, obor kosmetička.

Ahoj, Luci, začneme otázkou, kde ses o soutěži Miss Roma v Hodoníně dozvěděla a kdo tě na soutěž přihlásil?
Dobrý den. Dozvěděla jsem se to od mé sestry a přihlásila mě maminka. Jakým způsobem probíhal casting? Casting probíhal perfektně.

Jak jsi reagovala, když ses dozvěděla, že tě vybrali?
Pocity byly skvělé, samozřejmě jsem měla velkou radost.

Jak probíhala následně celá příprava, zkoušení, soustředění?
S holkami jsme byly dobře seštrněné, šlo nám to perfektně, líbilo se mi to a strašně moc mě to bavilo.

Jak vypadala samotná soutěž Miss Roma? Jakou úroveň to všechno mělo, kdo na tebe udělal dojem?
Miss Roma má úroveň 10/10. Nemám k tomu co vytknout, skvělý kolektiv, přípravy atd.

Z čeho si měla strach, obavy?
Strach a obavy jsem měla ze samotného čarodáše, bála jsem se, že budu mít trému a zkažím to.

„Byla jsem překvapená, vůbec jsem nečekala, že bych měla první místo. Bylo to úžasné, vážně jsem se cítila v ten moment jako královna.“

A jak vnímáš povinnou disciplínu romského tance?
Samozřejmě to беру tak, že volná disciplína romského tance byla celkem potřeba. Přeci jsme Romky, musely jsme ukázat, co je v nás.

Vzpomeň si na pocit, kdy ses dozvěděla, že jsi vyhrála titul Miss Roma? Můžeš nám ho popsat?
Byla jsem překvapená, vůbec jsem nečekala, že bych měla první místo. Bylo to úžasné, vážně jsem se cítila v ten moment jako královna.

Jak reagovaly dívky, coby soupeřky? A jak reagovala na tvé vítězství rodina a přátelé?
Měly radost i za mě, měly jsme mezi sebou skvělý vztah. A rodina byla samozřejmě šťastná, plakali radostí.

Byla to tvoje první zkušenost v Miss Roma, nebo jsi měla možnost vystupovat i jinde?
Ano. Byla to moje první zkušenost.

Kolik ti je let, co studuješ a jaké máš plány do budoucna?
Je mi 17 let, zajímám se o módu a do budoucna mám určitě v plánu věnovat se modelingu. Pokračovat v tom, když už jsem vyhrála.

S krásou souvisí také péče o sebe. Preferuješ přírodní krásu nebo umělou krásu, která se prezentuje výrazným make-upem?
Samozřejmě přirozenou krásu.

O své fyzické tělo, ale i psychiku, se musíme starat. Jakým způsobem o sebe pečuješ? A jak se stravuješ?
Dbám na sobě hodně, co se týká vzhledu. Stravuji se tak, aby to pro mé tělo bylo nejlepší a aby mu nic neškodilo.

Co bys vzkázala dívkám, které se chtějí přihlásit do nového ročníku Miss Roma 2024?
Neváhejte a zkuste to na 100%. Je to překrásná vzpomínka a zkušenost. I vy můžete vyhrát Miss Roma 2024.

Luci, děkuji ti za rozhovor a přeji, ať se ti ve všem daří.
rozhovor vedla Veronika Kačová
foto: Sabir Agalarov

O raja pr'amende chasan...

Ada baro taťipen man murdarela, na čak man, no but manušenge oda-va nakerel mištes, ajso taťipen. Jekhfeder hin te pašol pro haďos, the ňikhaj te džal, aľe me mušinav te džal vareso te cinel. Ko Vietnamcos mušinav te džal, no odoj hin tiž e karčmica, the avral bešen but manu-ša, pijen e lovina, the vakerkeren pherdo lava. Aver drom nane khatar te džal, mušinav uzal lende.

Adaďives hin igen baro taťipen, tranda stupňi, dava mange pre men paňali šatka, the džava. Pherdo čhavore hine avri, anglo panelaki hine ajse cikne bazenki, the o čhavore pes bavinen, vaš lenge hin mištes o taťipen.

„Joj, aven k'amende, suseda, te bešel peske!“ imar pre mande vičinen o gadžija.

„Ta kaj, mušinav te džal mindar khere, nane mange lačhes...“

„So te džas khere, so kereha khere, kana avral hin avka šukares...“

„Čak vareso cinav, the džav...“

„Čak cin, amen pre tute užaraha, hin bari duma te vakerel...“ phenel o phureder murš.

No, mušinava lenca čeporo te dumazinel. Džav avri andal e bota, the imar pre mande kivinen.

„No, av maškar amende, aňi tut nane te dikhel, naphires avri...“

„Oda taťipen mange nakerel mištes...“

„Odava sakoneske, kames sikra lovinka?“

„Na, na, odava peľomas tele, čak soda šudri.“

Del te cinel e soda, the mindar kezdinel te vakerel.

„Paťivaskere, imar sar phenavas, odava, so pes kerel, nane mištes, oda hercos avla k'amende, the amare bare raja pes leske klaňinen...“ Andre leskero hangos šunav e choľi.

„Užar, užar, odava hin e politika, tu kija naachaľos...“

„Sar naachaľuvav? So som kašuko the koro?“ o phuro gadžo pes nadel.

„So keren o bare raja...“

„O bare raja keren baro erďavipen, pr'amende chasan, the oľeske, so hin les želeno tričkos, den savoro, o love, the o zbraňa...“

„Pomožinel leske calo svetos...“ phenel aver gadžo.

„Te nasamas andre Unija, avelas bi feder, bo jon savoro phenen, hoj kampas te kerel, le Fialiske, the jov daral, avka len sa šunel!“

„Ňiko nadaral, odava hine o machinaciji! Bo o bare rajenge džan bare love, the len hin palek andre lengere posiťa pherdo love!“

Akaňik sako vakerel, nane so te achaľol o lava, ajsi vika, hoj ko džanel, dži kaj hin te šunel.

„Suseda, so pr'oda phenes?“

„No, aňi nane te achaľol, pal soste pes vakerel...“

„No, čak pal o bare raja, so pes kerel, tu nadikhes?“

„Dikhav, dikhav, aľe so me oleha kerava?“

„Kampel pes te pisinel, sar amen adaj dživas, sar hin savoro kuč, na-šfik peske cinas, so kampel, amen o duchodci. The jon savoro den le Ukrajincenge, len hin savoro, chaben finomno. Džan peske pre dovolenka pre Ukrajina, kaj hin len palek bareder zor, džan kuč motorencas, šaj peske cinen, so kamen, the jon hine adaj khere. Na amen, aľe jon!“

„Hin tut čačo, aľe nič nakeraha...“

„Tu šaj pisinest, savoro pisin! So amenca o raja keren, sar savoro det-keren ole Ukrajicoske, sar sas adaj. Dine leske pherdo love the o zbraňa, sar les savore pal o svetos šunen, sar pes leske juminen andre buľ, e Pekarovo leske diňa pre pamjatka o tričkos! Polokones les cirdena the te sovel pro haďos, paťa mange! Odava želeno muršoro diliňanel calo svetos, sako les šunel! Oda americko prezidentos ľikerel pre leste o vast, the kamen čak o baro mariben, aľe amen nakamas!“

„Ma ker choľi, nasvaľoha...“

„Imar som calo berš nasvalo, sar dikhav, sar o manuša dživen, sar daras, te na odava želeno muršoro kerel baro mariben pal calo svetos...“

„Pr'oda hin cikno manuš!“ phenel aver gadžo.

„No avka, kajse cikne manuša andre historija kerde igen baro mari-ben...“

„Ma kezdin la historijaha, odava me nakamav te šunel...“

„Hi, aľe odava hin čačo...“

„Hi, aľe kampľamas te preačhol pal oda te vakerel, ruminava mange calo đives, palek darav...“

„Ma av sar cikno čhavo, adaďives hin ajso iletos, mušinas avri te ľi-kerel...“

Imar pes kezdinen te peľinel, kampľomas imar te džal khere.

„Jekh hin čačipen, savoro hin igen kuč, o Ukrajinci maren le manu-šen, the amen mušinas te ľikerel e čhib!“

„Me imar džav khere, ačhen Devleha...“

„Aňi navakerehas nič...“

„Imar nane so te vakerel, savoro phendān. Avka dživas imar calo berš, man nane nič nevo...“

„The sar dugones mek avka dživaha?“

„Odava džanel čak o Del, the jov nič naphenela...“

Irena Eliášová

Rány do srdce...

V dnešním světě je mnoho zla, utrpení a radost skoro žádná. Zapomněli jsme se radovat, a vlastně ani není z čeho. Když se zamyslíme, jak žít v klidu, když denně slyšíme, co se hrozného děje, tam zase zabili někoho, tamhle zase zdrogovaný syn zabíjí matku...

Je toho hodně, co člověka vyvede z míry, nelze si v klidu popovídat, ve-sele se bavit jak kdysi. Každý má obavy o svoje děti, aby se nedaly špatnou cestou. Mohu klidně říci, že demokracie nám dala hodně možností, ne jen vyhovujících, ale i otevřela volný průchod mladým k tomu, aby si dělali, co oni chtějí. Jsou bez povinností, tudíž mají hodně volna, samé počítače, mobily, naučili se žít podle amerických akčních filmů, agresivita, mít peníze bez práce, a hlavně drogy, ty pro ně jsou nejdůležitější. DROGY jsou všude! Vidím tady u nás na sídlišti mladé chlapce, jak jsou zhulení, až mi je z toho zle, náctiletí nemají žádný cíl, nic, čemu by se věnovali. Kouří trávu, nebo já nevím, jak tomu říkají a jsou vulgární a sprostí, je to hrůza. Ničí si svoje zdravé mladé tělčko!

Jsem šťastná, že to nemám ve své rodině, že nemusím prožívat strach, úzkost a věčné domlouvání, které nemá účel! Znáám jednu rodinu a je mi moc smutno z toho, co prožívá ta stará paní. Je jí sedmdesát pět roků a je těžce nemocná. Má malý byt a žije u ní vnuk, je mu 28 roků a nikde nepracuje. Stará paní nevychází s důchodem a často si půjčuje ode mě. Posledně jsem jí řekla, ať ho pošle do práce, že taky máme co dělat s manželem, abychom vyšli, a od té doby se neukázala. Možná se urazila a stydí se. Ale mně to nedá, mám o ni obavy, zda se jí něco nestalo, tak k ní zajdu. Zvoním na zvonek, ale nikdo se neozývá. Chci odejít, ale v tom mi otevřela.

„Dobrý den, já jsem...“ zdravím.

„Dobrý, pojdte dál, co se děje?“

„Nic, nic, jen že jste u mě dlouho nebyla, tak jsem se přišla na vás podívat.“

„To jste hodná.“

Jdu dovnitř a rozhlížím se, malá kuchyň a dva pokoje. „Máte to tady hezké, paní Janoušková...“

„I kdepak! Co já můžu...“

„Ne opravdu, jste sama?“

„Můj vnuk je někde venku, ani nevím, kde, posaďte se a dáte si kávu?“ Sedla jsem za stůl. „Ne, kafe jsem měla, já nemůžu tolik kávy, mám ten tlak vysoký...“

„Léčíte se?“ ptá se a vidím, jak se přemáhá sedět vzpřímeně, pohovku má rozestlanou, asi ležela.

„Ano, beru na to léky. Ale já vidím, že je vám špatně, máte bolesti? Lehnete si a můžeme si povídat chvilku, nebudu vás dlouho obtěžovat...“

„Vy mě vůbec neobtěžujete, vás ráda vidím...“

„Tak si lehněte, já vám pomůžu.“

Pomaloučku vstávala ze židle, pomáhám jí se dostat k pohovce, lehla si a vidím, že je ráda, že leží.

„Mám ohromné bolesti, dala jsem si na záda tu náplast a to chvíli trvá, než začne působit...“

„V klidu, nemusíte mluvit...“

„Ha, ha, to mi nevádí, ale sedět nemůžu, to strašně bolí.“

„A co vám s tím doktoři dělali?“

„No, drolí se mi kosti, proto mě nemohli operovat a dávají mi jen léky...“

„Ach jo, je mi to líto. A nemáte nikoho, kdo by vám pomáhal, dceru...“

„Ale mám, dokonce dvě dcery a syna, ale oni mě nechtějí kvůli vnu-kovi...“

„Nerozumím...“

„Oni sice mají pravdu, že bere drogy a já ho živím, ale jak ho můžu vyhodit? Kam půjde, nemá nikoho, on je moje srdce. Je to hnus, co dělá, ale co mám dělat já?“

„A co léčba? Dneska není problém...“

„To on nikam nepůjde, už kolikrát jsem mu to navrhovala, nechce ani slyšet!“

„Je mu tolik roků, měl by mít rozum...“

„Nemá rozum, paní, nedá si říct. Tuhle měl nějakou slečnu, byla hezká, ale taky brala drogy, oba brali, a nic neudělala, já mu musela prát věci a ona vůbec na nic nešáhla!“

„To je špatné, a co práce, ještě nemá nic?“

„Ne, měl práci, dělal dva dny a vyhodil ho, že bere drogy...“

„No, to je fakt, nikde v práci se nesmí marjánka kouřit...“

„Milá paní, on už bere nějaké silné drogy, co si dává do nosu, já ho viděla...“

„To je velmi špatné, a paní Janoušková, není na vás zlý?“

„Ne, to ne, on je jinak hodný, víte, on nemá nikoho, jeho rodiče se zabili v autě a on je sám. Přeci ho nemůžu nechat, aby hladověl, to radši nebudu já jíst a dám jemu...“

„Tomu rozumím, ale asi někdo přišel...“

Vešel dovnitř mladý pán, docela pohledný, ale ty kruhy pod očima se mi nelíbí. Kouká na mě a hned začal křičet. Stará žena se strachy na mě podívala.

„Bábo, co u nás dělá ta Cikánka?“ Já jsem ani nemrkla strachy.

„Honzíčku, to je hodná paní...“

„Hodná? Ale co dělá u nás? Za chvíli tu budou chodit všichni Cikáni ze sídliště... Dej mi dvě stě korun, potřebuji rychle!“

„Honzíčku, já mám posledních osm set korun, co...“

„Mě to nezajímá, kde máš peněženku, už jsi ji zase schovala?“ Babička se klepe strachy.

„No, opravdu nemůžu...“

„Jak nemůžeš, tady vykecáváš s Cikánkou...“

Už jsem dostala vztek: „Tak hele,

mladej, dej si pozor na jazyk, co mluvíš, jak se to chováš... Nemysli si, že jsem pitomá Cikánka, já tě dám do basy, raz dva, pamatuj si to! A ta Cikánka půjčuje peníze babičce a už pěkně dlouho. Ty chceš tu babičku dostat do hrobu? Dej si na mě velký pozor, abych s tebou neměla problém, a pamatuj, že ten problém budeš mít ty a pěkně dlouho!“

Zvýšila jsem hlas a on na mě kouká jako jelen bez dechu. Myslím, že kdyby babka na něj tak vyjela, třeba by si uvědomil, co dělá.

„Paní...“ ozvala se babka.

„Ne, paní Janoušková, on je dospělý chlap a pěkně drzý. Takové chování, jak má on, jsem nezažila mezi námi Cikány, to dokáže jenom hajzl. A ty, mladej, si dej bacha na to, jak a s kým mluvíš. Že jsi chlap, to znamená, že můžeš jednat s lidmi, jak se ti zachce, to bys mohl sakra nabourat...“

„Nevyhrožuj! Bábo, ty jsi posloucháš, to není možný, dej mi dvě stě, ať vypadnu, nebo se něco stane!“

„Nemůžu, Honzíčku, nevychází mě...“

„Nevymlouvej se, když nevychází, jdi do nemocnice, tam patříš a pro ten tvůj důchod si dojdu za tebou...“

„Do nemocnice mě už nevezmou...“

„Už jdi dej pokoj!!! Seber se a vypadni! Nevidíš, že má babička bolesti? Jsi zmetek, dáváš babičce rány do srdce! Že ti není hanba!“

Babka se najednou svalila dolů z pohovky a přestala dýchat. Nevím, co honem dělat. Obrátila jsem ji na záda a snažím se jí dávat umělé dýchání, ani nevím, zda to dělám dobře.

„Zavolej rychle záchranku!“ říkám vnukovi.

„Jo, už volám.“ Z jeho hlasu je znát, že má strach.

„Tak, paní Janoušková, dýchejte pomalu...“

Probrala se, mám radost.

„Honzíku...“

„Babi, hned přijede záchranka.“

„Pojď, vezmeme ji a dáme na pohovku.“ Poslechl mě na slovo. Dali jsme ji ležet a ona tiše na nás kouká.

„Poslouchej, mladej, já jdu domů. A ty buď tady, až přijede záchranka, rozumíš?“

„Ano, budu doma,“ odpověděl tiše.

Rozloučila jsem se a jdu domů s dobrým pocitem, že jsem snad trochu pomohla paní, která nemá nikoho bližního, i když porodila čtyři děti.

Tak droga ničí lidi, vezme člověku vše dobré a zanechá po sobě jen zlo...

Irena Eliášová

Demavipen andro jilo...

Andro adadživeskero dživipen hin igen but bibachtalipen, nisavi loš nane. Bisterdam amen te lošanel, no aňi nane sostar te lošanel. Bo savo hin šundipen, so pes kerel, odoj megin vareko murdarđa varekas, o čhavo murdarđa la da vaš o drogi...

Hin olestar but, so le manušes čhinel avri, naštik peske dumazinel šukares, sar varekana. Sako daral vaš o čhave, te na pes den pro namištes drom, bibachtalipnaha. Šaj phenav, hoj e demokracija amenge diňa but, na čak o mištes, ale tiž le ternenge diňa ajse veci, hoj peske šaj keren, so kamen. Nane nisavi povinosťa, jon kamen čak o počitačis, o mobilos, the kamen ola filmi amerikanske, kaj hin igen baro bibachtalipen, mariben, bari zor, dživipen bije bufi, the o drogi, odava jon avka adadžives dživen. DROGI, ola hine pherdo pal calo Čechiko. Dikhav adaj pro sidlišťa, sar o terne čhave fajčinen e trava, vaj sar pes oleske phenel, nadžanav, hine igen bibachtale, nadžanen, so hin pativ, the keren bari vika. Jon nadžanen, hoj peske ruminen pro teštos terno!

Som rado, hoj nane andre miri familija ajse, so fetinen, hoj man nane bari dar, hoj namušinav te dikhel, sar pes ruminel terno čhavo abo terňi čhaj, hoj namušinav furt te vakerel andre lenger o jilo, the th'avka našunen. Prindžarav jekha gadžija, hin lake eftavardeš the pandž berš, hiňi igen nasvaľi. Hin ke late le čhaveskero čhavo, hin leske 28 berš, the űikhaj nakerel nisavi bufi. E phuri gadži phirel ke mande te požičinel peske o love mandar. Sar sas utušovnovar, ta lake phendom, hoj te le čhaves bičhavel andre bufi, the me le romeha džav pharones avri le dochodoha. No talam pre mande rušťa abo ladžal, bo dugones adaj ke mande nasas. Ko džanel, so pes kerđa, me darav, džav ke late te dikhel, te hin savoro andro rendos.

Zvoňinav pro zvonkos, no űiko mange naphundravel o vudar. Kamav te džal het, the joj phundravel.

„Serus, me kamav te džanel...“ paľikerav.

„Lačho džives, av andre, so pes kerel?“ phučel mandar e gadži.

„űič, űič, čak dugones nasalas ke mande, avka avľom tut te dikhel.“

„Joj, savi sal lačhi.“

Džav andre, dikhav, savo hin la bitos, cikňi kuchňa the duj cimri.

„Hin tuke adaj šukares, Januš-kova...“

„Ta kaj, so me šaj...“

„Na čačes, sal korkori?“

„Na, miro čhaveskero čhavo hin varekaj avri, nadžanav kaj, beš tuke, pijes kava?“

„Na, imar pijľom, naštik ajci pijav, o tlakos nane lačho...“

„Hin tut praški?“ phučel mandar. Me pre late dikhav, sar bešel bangones, talam la dukhal o dumo, joj pašľolas pro gaučos.

„Hin, kidav e medecina. Ale dikhav, hoj tut hin dukha, šaj tuke pašľos pro gaučos, the avka vakeraha, nakamav adaj te avel but...“

„Me tut rado dikhav...“

„Avka tuke pašľuv, me tuke pomožinava.“

Polokones ušľel pal o stolkos, me la chudav the ľidžav la ko gaučos, joj peske pašľol, me dikhav, sar hin lake feder.

„Hin man bare dukha, diňom mange pro dumo e paska, the odava mušinav te užarel, sar kezdine-la ...“

„Polokones, namušines te vakerel...“

„Ha, ha, odava mange mištes, ale našťik bešav, odava igen dukhal...“

„The so oleha tumenge kerenas o dochtora?“

„No, o kokala pes mange sipinen, vašoda našťik kerde e operacija, avka man dine čak o praški...“

„Joj, the nane tut űiko, ko tuke pomožinelas, talam e čhaj...“

„Ale hin man, duj čhaja, the čhavo, ale jon man nakamen vaš o Honzikos...“

„Naachaľuvav...“

„Hin len čačipen, hoj o Honzikos kidel o drogi, the me les parvarav. Ale so šaj kerav? Načhivava les avri, nane les kaj te džal, les nane űiko. Jov hin miro jilo, me džanav, hoj odava hin namištes, so kerel le drogenca, ale so me šaj kerav?“

„The so e špitaľa? Adadžives šaj pes del...“

„Jov űikhaj nadžala, kecivar leske phenavas, aňi te šunel nakamel!“

„Hin leske keci berša, šaj avel godaver...“

„Nane les goďi, romňije, nadel peske te phenel. Angľoda les sas ajsi šukar piraňi, ale the joj kidelas o drogi, so duj džene, űič nakerelas. Me mušinavas leske te thovel o renti, joj nakerelas űič!“

„Odava namištes, the so e bufi, nane les?“

„Sas les bufi, kerelas duj džives, čhide les avri vaš o drogi...“

„No odava hin čačo, űikhaj andre bufi natromal te kidel marijanka...“

„Miri somnakuňi, jov imar kidel zoraľeder drogi, dikhľom les, sar cirdelas andro nakh...“

„Odava hin igen namištes, the nane pre tute bibachtalo?“

„Joj, jov nane bibacht manuš, džanes, les űiko nane, leskeri daj le dadeha pes murdarde le motorih. The me les našťik mukhav bokhales, feder dav leske, the me namušinav...“

„Oleske achaľuvav, talam vareko avľa...“

Avľa andre ajso terno čhavo, hino šukar, ale ola kola tel o jakha mange napačinen. Sar man dikhľa, kezdinel igen bara vikaha te vičinel, až e phuri gadži darandľi.

„Babo, so adaj kerel e romaňi džuvľi?“

Me avka darav, hoj aňi o hangos mandar nadžal.

„Honzikos, odava hin igen lačhi

džuvľi...“

„Lačhi? The so kerel k'amende? Maj phirena k'amende savore Roma andal o sidlišťa. De man duj šel koruni, sigeder!“

„Honzikos, man imar nane, utušovne ochto šel koruni, so...“

„Mange jekh, kaj o bugelaris, megin garuďal?“ E baba izdraľol andre dar.

„No čačes, našťik...“

„Sar našťik? Adaj šaj vakeres la Romňaha...?“

Imar chudľom cholľi: „Ta šun, terno! De tuke bari briga, so vakeres la čhibaha, me nasom diliňi Romňi, me tut šaj dav andre bertena, jekh duj, pametin! The odija Romňi detkerel tira babake furt love, the odava imar čirla. Tu de smirom, kames la baba te del andro hrobos? Tu de baj, te na man avel tuha bufi, bo džaha te bešel but berš, achaľos mange?“ Vičinav pre leste, jov ačhiľa cicho.

„Romňije...“ phenel e gadžori.

„Na, Januškova, jov hin imar baro murš, ale sar jov pes k'amende ľikerel, sar baro hajzlos. Odava maškar amende Romende šoha nadikhľom. The tu, terno, de tuke bari briga, sar maškar o manuša vakeres, sar tut ľikeres, hoj šaj igen naburines, hoj tu sal imar baro murš, našťik tut avka ľikeres...“

„Tu ma daravker! Šunes la, babo? De mange o love, me džav avri, bo vareso pes kerela!“

„Našťik, Honzikos, nalikeraha avri...“

„Ma vaker tut avri, bo dava tut andre špitaľa, the vaš tiro duchodos me džava pal tute...“

„Andre špitaľa man nalena...“

„Imar dosta! Le tut, the džavri! Nadikhes, hoj la baba hin bare dukha? So laha keres, naladžas tut? La babake des andro jilo baro demavipen!“

E gadžori jekvarestar peľa pre phuv the naphurdel. Joj! Chudľom bari dar, irindom la preku pro dumo, the dav lake o phurdipen, aňi nadžanav, či mištes kerav.

„Vičin la zachranka!“ vičinav pro čhavo.

„Imar vičinav.“ Leskre hango-star šunav, hoj daral.

„No, ušťi, phurde polokones...“ Imar e gadži phundravel o jakha.

„Honzikos...“

„Babo, mindar avela e zachranka.“

„Av, laha la, the dah. pro gaučos!“ Šunel man pro lav. E gadži pašľol pro gaučos, the cichones dikhel pr'amende.

„Šun adaj,“ phenav le čhaveske, „me imar džav khere, the tu užar, sar avela e zachranka, hi?“

„Hi, avava khere,“ phenel mange.

Me džav khere, dav lake lačho lav. Som rado, hoj čulo pomožindom la gadžijake, sava nane űiko ke peste jileha, the kana hin la štar čhave.

E droga kidel savoro le manušestar, so hin lačho, the mukhel pal peste čak o baro bibachtalipen...

Irena Eliášová

Páni na nás kašlou...

Ta vedra mě zabijí, nejen mě, je dost lidí, kteří nemusí taková tepla. Nejlepší je si lehnout a nikam ven, ale já zrovna musím jít koupit k Vietnamci pečivo a pití. Štve mě to, ale co, musím, tak musím. Nejhorší na tom je, že tam před hospodou sedí hodně lidí, popijejí pívko a klábosí a klábosí. Rozdávají rozumy, a to mě nejvíce štve, není možné se jim vyhnout. Nu což, snad mě nebudou mezi sebe tahat.

Dneska je obzvlášť parno, je až 30 stupňů, ach jo, nedá se nic dělat. Toto vedro nejvíce vyhovuje dětem, hrají si a ty malé bazénky před paneláky jsou plné, aspoň si trochu užijí. Já jsem si dala na krk aspoň mokrá šátek a tu chvíli vydržím venku.

„Jé, dobrý den, sousedko, pojďte k nám!“ už na mě volají od hospůdky ženské.

„Kdepak, mně není dobře, musím hned domů...“

„Co byste chodila hned domů, když je tak krásně venku...“

„Jen nakoupím a jdu...“

„Musíme probrat hodně důležité věci, jen si nakupte a my na vás počkáme,“ říká starší souseď.

Mám smůlu, budu si muset s nimi sednout, na chvíli. Nakoupila jsem, jdu ven z krámu a už na mě mávají.

„Jen pojďte mezi nás, neutíkejte, ani vás není vidět venku...“

„To vedro mi nedělá dobře...“

„To nám všem, ale mezi lidmi musíme, dáte si s námi pívko?“

„I kdepak! To bych zkolabovala, já si dám sodovku studenou.“

Objednal mi pití a hned začíná kecat.

„Vážení, jak jsem říkal, to, co se děje, není dobré, ten herec si dokonce dovolil přijet až k nám a naše vláda se mu klaní...“ v jeho hlase je cítit vztek.

„Počkej, počkej, to je politika, tomu ty nerozumíš...“

„Jak nerozumím? Copak jsem slepý a hluchý?“ starý souseď se nedá.

„To, co dělá vláda...“

„Vláda dělá velké blbosti, na nás páni kašlou a strkají tomu malému v zeleném tričku všechno, peníze, zbraně...“

„Pomáhá mu skoro celý svět...“ přidává se další.

„Kdybychom nebyli v Unii, tak by se to nestalo, Evropská unie nám nařizuje a naši páni poslouchají na slovo, protože pan Fiala se bojí!“

„Nikdo se nebojí, to jsou samé machinace. Z toho oni ve vládě mají velké love a tak si plní svoje kapsičky!“ přidávají se další.

Každý mele pátý přes devátý a není rozumět, o co jde. Křik je tu pořád-ný, kdo ví, až kam je slyšet.

„Sousedko, co tomu říkáte?“

„No, ani není moc rozumět, o co tu jde...“ odpovídám mu.

„No přeci o vládu, o náš život, copak to nevidíte?“

„Vidím, vidím, co já s tím udělám?“

„Je potřeba psát o tom, a hodně, co nejvíc, jak s námi jednájí. Jak všechno je tady drahé, že si nemůžeme nic koupit, hlavně my důchodci, a oni páni všechno strkají Ukrajincům. A oni si jedou na dovolenou na Ukrajinu, aby nabrali energii a vesele si tady u nás žijí, jezdí si v drahých autech a můžou si koupit, na co mají chuť a co chtějí. My tady jako nejsme doma, ale oni!“

„Je to pravda, ale my s tím nic...“

„Vy aspoň o tom můžete psát! A pište všechno, co se u nás děje, jak nás okrádají, že si nemůžeme nic dovolit a vláda dává všechno tomu Ukrajinci. Jak ho poslouchají, jak se mu strkají do zadku, jak mu darují dárky, a dokonce ta Pekarová – triko mu darovala! Co nevidět ho zatáhnou až do svých ložnic, věřte tomu! Ten zelený mužíček ovládl celý svět! Moc ho svět rozmazlil, to všechno ten americký prezident nad ním drží ruku, a proto ho každý poslouchá, chtějí jenom válčit, ale my nechceme!“

„Nerozčilujte se, akorát onemocníte...“

„Už jsem dávno nemocen, vidím, jak náš lid trpí, jak je vše drahé a bojíme se, aby nerozpoutal ten zelený mužíček celosvětovou...“

„Na to je malý pán!“ na to další souseď.

„No právě, tito malí v historii tvořili hlavní příčinu...“

„Nezačínajte s historií, to nerad poslouchám...“

„Jo, ale to je pravda a...“

„Ano, ale měli bychom se přestat o tom bavit, člověk potom na to myslí celý den, já mám strach...“

„Nebuď jak malej, dneska je takový život a musíme tomu čelit...“

Už se začínají hádat, bylo by dobré odejít.

„Jedno je jisté, je všechno drahé, Ukrajinci napadají lidi a my musíme držet huby!“

„Já se s vámi loučím a mějte se...“

„Ani jste nepromluvila...“

„Už není o čem, všechno jste řekli, já nemám nic nového. Žijeme tak už skoro rok...“

„A jak dlouho ještě budeme?“

„Jo, to ví jenom pán Bůh a ten nepoví...“

Irena Eliášová

Drogy ze člověka dělají agresivní nestvůru

Dokončení ze str. 1

podceňováno. Dále se jedná o tabákové výrobky, marihuanu a pervitin. Zkušenosti také ukazují, že u romské populace jsou častější návykovou látkou opiáty, jako například heroin.

Týká se drogová závislost problémových lidí, sociálně znevýhodněných? Drogová závislost se netýká pouze problémových osob či osob sociálně znevýhodněných. Víme, že například v herecké branži jsou drogy také užívány, přičemž se zde rozhodně nejedná o skupinu sociálně znevýhodněných osob. Výjimkou tak nejsou umělci, právníci či dělníci.

Které děti mají největší pravděpodobnost spadnout do závislosti? Pravděpodobnost se zvyšuje s nevhodným trávením volného času u dětí a mládeže, případně také děti z problémových rodin, které takto řeší nedostatek pozornosti ze strany rodičů či rodiny.

Jakou roli v závislosti hrají rodiče? Dnes již víme, že výchova hraje oproti jiným faktorům (například celkové prostředí) menší roli, ovšem rodiče samozřejmě mohou přispět k rozvoji závislostního chování nevhodnými podněty, vzory či nepodáním pomocné ruky při nevhodném experimentování, tedy prvotní fázi užívání návykových látek.

Jak poznají rodiče, že jejich dítě požílo nějakou drogu, nebo je závislé? Mají šanci poznat tento problém, který dítěti velmi škodí? S přibývajícím věkem je pro rodiče samozřejmě obtížnější v prvních chvílích rozpoznat, že dítě užívá drogy. Některé změny v chování či náhledu na svět lze totiž připsat vývojovým změnám, především v pubertě. Často se také stává, že rodič zjistí, že

jeho potomek užívá návykové látky, zcela náhodou, a to nálezem konkrétního vybavení či samotné látky, případně injekčního materiálu.

Jak by se rodiče měli zachovat, když zjistí, že jejich dítě je pod vlivem alkoholu nebo drogy? Jak by měli postupovat, co byste poradil rodičům, kteří se potýkají s něčím podobným? I když to zní jednoduše a jako klišé, je důležité napanikařit. V první řadě je třeba zajistit dítěti první pomoc, aby nedošlo ještě k větším škodám na zdraví. Nezřídka se volá záchranná služba, a to při viditelné intoxikaci. Po odeznění účinků drogy je třeba situaci podchytit, a to vhodnou komunikací s dítětem, případně se obrátit na odborníky, kteří se danou problematikou zabývají.

Jsou v Česku i drogově závislí senioři, osoby starší šedesáti let? Pokud nebudeme hovořit i o závislostech na lécích, tak lze říci, že ano, nicméně oproti mladistvým jsou ve výrazné menšině. Jedná se o zlomek populace.

Jaká jsou rizika při užívání drog? Dopady jsou zdravotní a sociální. S užíváním návykových látek je spojena špatná životospráva, člověk přichází o imunitu, fyzičku a nedostatek vitamínů a minerálů způsobuje zhoršení chrupu, viditelně špatnou pleť a vypadávání vlasů. Dlouhodobým zdravotním rizikem je pak nevratné poškození vnitřních orgánů, jako například jater. Sociální dopady jsou pak ve vztahové oblasti, finanční oblasti a postupně může dojít k celkovému sociálnímu debaklu (ztráta zaměstnání, ztráta bydlení).

Je pravdou, že člověk, který bere drogu, volá vlastně o pomoc? Že těmto lidem chybí sebeláska? Užívání návykových látek může opravdu pro řadu lidí znamenat

zoufalou snahu o vyplnění prázdnoty, která se týká sebelásky, nebo lásky obecně. Závislostí jsou pak více ohroženi lidé s nízkým sebevědomím a sebedůvěrou.

Je prevence řešením problematiky? Důležitá je podpora protidrogových postojů a norem, poukázání na vhodnější alternativy a především osvěta. Drogy jsou stále spojeny s řadou mýtů, jako například že mívají i léčebné účinky nebo že lze včas přestat. Smysluplné využívání volného času a podpora zdravého životního stylu jsou věci, které u mladých lidí mohou fungovat, přinejmenším v oddálení věkové hranice, kdy k experimentování dojde. Naopak jako neúčinné se již jeví zastrasování. Také je v mnohém pravdivé rčení, že „zakázané ovoce nejvíce chutná“.

Kolik je v ČR poraden, kontaktních center, které toto téma řeší? A jak to vypadá ve městech jako je Brno, Ostrava, Nový Jičín? Poradny týkající se závislosti jsou v každém větším městě, přesto je jejich počet nedostačující. Jsou v nich dlouhé čekací lhůty. Město Nový Jičín má to štěstí, že se v něm taková poradna nachází, a to na ulici Sokolovská 9, Nový Jičín, přičemž další nejbližší je v Koprivnici či Valašském Meziříčí. Kontaktních center je v České republice 60, v okolí Nového Jičína je to ve Valašském Meziříčí, Frýdku-Místku a Ostravě. Aktivní uživatelé návykových látek mohou využít také výměnného programu jehel na celém území Moravskoslezského a Zlínského kraje, konkrétně v Novém Jičíně poskytuje tyto služby organizace Renarkon, o.p.s.

Jak moc nebo naopak jak málo se mluví ve školách o tomto tématu? Jsou ve školách a jinde nějaké kampaně?

V rámci prevence rizikového chování probíhají na školách besedy a poradenství týkající se drog a závislosti. Tyto besedy realizují školní metodici prevence, městská policie či lektori neziskových organizací.

Alkohol je drogou číslo jedna. Čím to je, že se zvyšuje procento lidí, kteří holdují alkoholu? Můžete vyjmenovat faktory, které to ovlivňují? Alkohol je drogou legální, tedy od 18ti let, je proto snadno dostupný a cílí na něj řada marketingových strategií. Celkově je ve společnosti velice tolerovaný a mladí lidé přebírají vzorce dospělých. Jedná se o rituály, které se snadno odkoukají od starších, čili žádnou oslavu si nedokážou představit bez alkoholu. Silvestr je pak typickým příkladem nutnosti alkoholu ke společenské události.

A jaká by měla být účinná prevence před alkoholem? Snadnou dostupností a celkovým rozmachem se prevence před alkoholem dělá velice obtížně. Pokud bychom však měli něco uvést, jedná se o potřebu neužívat alkohol před zrak dětí, nepodporovat jeho normalnost a poukazovat na zdravé postoje.

Jak jsou lidé pod drogou nebezpeční pro své okolí a blízké? Člověk je ve stavu změny vědomí, nemusí si tedy být vědom všech svých činů. Může být agresivní, nevypočitatelný, a být tím nebezpečný nejen pro své okolí, ale i sobě. Alkohol v menší a střední míře povzbuzuje, ve vysokém množství působí jako opiát, čili člověka postupně utlumí, a to až do stavu spánku.

Jak poznáme v dnešní době dealera a v jakých místech se nejčastěji pohybuje? Celková představa člověka na rohu ulice s kapucí přes hlavu jakožto dea-

lera je dnes již mylná. Dealer je často k nepoznání a své drogy nabízí chytřejším způsobem. Mnoho příležitostí mu nabízí anonymní prostředí a větší společenství osob. Letní období je pak příznačné festivaly, kde lidé drogy i aktivně vyhledávají. Někdy se potýkáme také s „černými schránkami“, kdy po nákupu dealer sdělí místo či souřadnice, drogy tedy ani nemá u sebe z důvodu opatrnosti.

Jak by drogy z našich ulic, domovů i ze světa mohly zmizet, jak bychom je mohli zničit a mít nad nimi moc? Víme jistě, že drogy ze světa nikdy nezmizí. Jsou zde již tisíce let, dříve samozřejmě pouze na přírodní bázi. Naopak víme, že s rozvojem chemického průmyslu bude řada dalších drog teprve objevena či vynalezena. Lze-li drogy vypěstovat či sehnat v přírodě (typicky například lysohlávký, ale i jiné), není možno je ze světa sprovodit. Důležité je s nimi umět „pracovat“ a řešit nastalé situace.

Mohl byste nám popsat vaši službu Renarkon? Jaké programy nabízíte? Organizace Renarkon, o.p.s. poskytuje služby pro osoby ohrožené závislostí a osoby závislé na návykových látkách v celém Moravskoslezském kraji, zabývá se komplexním systémem péče o lidi. Poskytuje primární, sekundární i terciární prevenci. Člověk tak může využít služeb ve všech fázích závislosti. Činnost Renarkonu se tedy pohybuje od výměny injekčních stříkaček, poradenství, léčbu a doléčování.

Máte nějaký vzkaz na závěr pro naše čtenáře? Pokud si někdo myslí, že mu drogy v životě přinesou štěstí či vyřeší problémy, tak se v naší práci dnes a denně setkáváme s tím, že tak to určitě není. *rozhovor vedla Veronika Kačová*

Vakeriben le manušeha, so pes rakhlá le drogenca

Džene, save hine sikhade pro drogi, abstaka, hine všadzi maškar amende. Šaj oda aven murša, džuvla, čhavore. Šaj oda aven amare suseda, kamarata, phrala pheňa, učitelä the šaj vakerav buter. Hine jekhetane pro ulici kavka sar amen. Nadžal len te nadikhel. Hine oda manuša bare dukhenca, save našade peskri vodi, phenelas bi pes, andro peklos. Lengre muja amenge nane but pre dze-ka, daras lendar. Sar lenas dulones o drogi, nasvalile the mosarde peskro teštos the godi.

Ehin amen perdal kale džene vare-savo ačaluvipen? The so o šingune, sar kale dženen trestinen? Aven, džas peske jekhetane te ginel vakeriben pal o termo manuš, savo pes la drogaha arakhla. Leskro nav napisinav, vaš leskeri anonymita.

Servus, leperes tuke pro dives, kana peršes lilal droga? Servus. Miri peršo droga ehas Emko, abo khelifnaskeri the čumi-

dipnaskeri droga. Peršo šundo? Kamavas te skušinel, te prindžarel koda šundo, savo oda ehin, ipen somas andro klubos pre Stodolní. But džal pal kada, save džene hine paš tumende the kastar e droga len, varekana oda namušinel te avel droga. E kamaratka, sava ehas zkušenosti le drogenca, man diňa godi, kaj mange te cinav baličkos žuvački, vašoda hoj pes mange šaj zaphandel teluňi čalumacha, danderipen andro vušta, virgišagos pro danda. La drogaha LSD pes mange phundrađa o šero, pal mande o manuš, savo liľas kaja droga, džanel feder gondolinkerel, te les ehin lački dzeka. Goreder le manušes šaj avel „bad trip“, šaj pes rozrovkerel, te avel pharejileskero the varekana oda džal dureder, dži kim pes kalestar o manuš dochudela.

Sar tut čujinehas, sar liľal droga, the sar tut čujinehas, sar tut nahas? Bizo oda ehin o jakha, bare jakha, save pes sakoneske pačisaľon, te dikhel pre peste andro gendalos the

|| „Radeder te rakhel feder drom, alternativa, feder kamarata, kamiben, buti. Le drogen ehin peskri vražba, al'e ča andre varesavi chvil'a. The sikrica.“ ||

te phenel peske, sar oda ehin šukar, tiž pes čerinel o muj. O abstak perel pre kada, savi tumen ehin vola andro gondolišagos. Vareko lel drogi, vašoda hoj nadikhel cena andro dživipen, abo pes čujinel but pharejileskero. Dujto dženo kamel te skušinel vareso nevo, zkušenosťa, savaha pes šaj ulavel the šegetinel. Ko sako manuš, savo liľas droga, pes kerel aver leskero likeriben. E droga chibinel. Kamel hinke te čujinel, hoj savoro šaj kerel. O manuš pes šaj ču-

jinel bachtalo, zoralo, ale čačipen ehin visar, the but bibachtalo.

So pre kada phenenas tiri familija the o džene paš tute, prindžarde oda pre tute? Akor bešavas korkoro. O džene paš mande oda naprindžarde. Somas rovnako, ča man ehas čudne šunde. Imar mange pre kada but naleperav.

Bizo salas maškar dealera. Šaj amenge phenes, sar adaďives šaj prindžaras dealeris, the kaj hine nekbuter? Uhhh, dealeris šaj avel všadzi, paľis imar prindžares le fetakos minďar, lebo pes andre kada čalavkeres. O drogi šaj bikenaven ale he lačhe džene, choča pro peršo dikhiben. Kaj oda te rakhel? Phenavas bi, hoj všadzi. Andre škola, ča kavka pre ulica, nekbuter le džendar, save hine korkore sikhade pro drogi.

Salas upre varekana kavka, hoj oda imar pre tute ehas but?

Předávkování? Paľikerav Devleske nasomas, the nadžanav, the nakamav te džanel.

So bi phenenas le terne dženege pal o drogi, savenca tut arakhľal? Savi ehin možnosť, hoj te preačhuvel? E dukh našti garuves, the o drogi nane draba pre dukh, ale poloko meriben the preperipen andro peklos, kaj pre tute užarel šišitno. Sako manuš hino aver, individualno, sakones ehin e mišľa varekana andro ňebos the varekana tut cirdela o šišitšagos.

Džas pale ko drogi, so tuke ispidľas te phenel „imar dosta, avka oda nadžal“? Ehas oda phučkeriben, ale možno he pharejileskeriben. Radeder te rakhel feder drom, alternativa, feder kamarata, kamiben, buti. Le drogen ehin peskri vražba, ale ča andre varesavi chvila. The sikrica. *přeložila Veronika Kačová*

Pal o drogi vakerel PhDr. Tomáš Waloszek, jekh khatar veduca andre organizacija Renarkon, o.p.s.

Lačo džives, peršes tumenge but palikerav vaš tumaro časos the šetipen. Zaujiminel man, kana o manuša andre peskro dživipen chuden te lel drogi, the soske?

Lačo džives. Te vareko chudel te lel drogi, nadžal pal oda, keci le dženeske ehin berš. Oda značinel, hoj o manuš šaj chudel te lel o navikova latki, kana kamel, afe khatar statistiki šaj phenav, hoj nekbuter o drogi len o terne džene, terne der sar biš berš. Oda džal jekhetane kaleha, hoj prindžaren o svetos, experimentinen, afe tiž lenge aven perše problema, save terno manuš mušinel nisostar nič andre peskro dživipen te rješinel. Džal pal perše bibachtale kamibena, problema le lovenca, manglipena andro dospelo svetos, abo ča čepo pataviben andre peste. Buterval džal pal o denašiben khatar svetos, nalačo rješeni andro volno časos, komplikimen vztahos, relax abo visar, kamlipen te predživel vareso nevo. Perše dovoda perdal ajs o likeriben nadžan lačhes te phenel, bo džal pal e individualno veca.

Save hine perše sikhavibena ko džene, save lile e droga? The save hine visar o abstinenčna sikhavibena?

Peršo sikhaviben, kana len e droga, džal pal e latka, buteripen the sar len. Afe calkom bi phenavas, hoj džal pal o averipen andre tumari godi, palis pes le manuške kerel aver e dzeka the o likeriben hino aver, savo les akor ehas. Abstinenčna sikhavibena hine palis agresivita, rušiben, choli, o manuš nalikerel e godi the jekh leskro kamlipen ehin koda, hoj peske te rakhel e droga.

Save drogi o manuša nekbuter roden? The save džene len nekbuter len? Phenel pes, hoj baruvel sar maškar o terne ta he maškar o phureder džene? Ehin pre kada vareso čaćipen?

Sar imar phendom, o drogi hine perdal savore, ta perdal sakoberšesko manuš. Džal pal o dovoda, soske e droga kamel te lel, the soske palis perla andre zavislostá. Nkbuter andre Čechiko republika ehin o alkohol, leskro pijiben hino k'amen-de igen podceñimen. Palis oda ehin o cigareti, marihuana the pervitin. O skušenostá tiž sikhaven, hoj o Roma hine buter sikhade pro navikova latki - „opiáty“, save ehin napríklad heroin.

Hine pro drogi sikhade problema va džene, čore manuša?

Odroginalen ča problemova abo čore džene. Džanas, hoj maškar o herca len tiž calkom but drogi, odoj bizo nadžal pal o „sociálně znevýhodněné“ džene. Vijimka nane tiž o umelca, pravníka abo buťakere džene.

Save čhavore šaj sigeder peren andre zavislostá?

Buter andre šaj peren o čhavore the terne čhave, save nadžanen, so te kerel andre peskro volno časos, the tiž o čhavore khatar problemovo famili-

ja, save kavka rješinen kada, hoj pre lende o dada the daja but nadikhen.

Savi rola andre zavislostá keran o daja the dada? Sar šaj prindžaren, hoj lenger o čavo lel o drogi?

Sar o čhave baron, ehin perdal daja the dada bizo phareder te prindžarel, hoj o čavo lel drogi. Varesave averipena abo dikhiben pro svetos hin he vaš kada, sar o čavo baruvel, nekbuter andre puberta. Buterval pes tiž ačhol, hoj nisostar nič e daj the o dad prindžaren, hoj o čavo lel drogi, bo rakhel leske o veci abo e droga, abo injekčno materijalos.

So bi o daja, dada majinenas te kerel, te hino lenger o čavo mato abo zdrogimen? So bi lenge šegetinelas andro kajse problema?

He te oda šaj šundol lokores the sar kliše, kampil te nadaral. Peršes kampil le čhavoreske te šegetinel, hoj peske te namosarel buter o sasfipen. Varekana kampil te vičinel e zachranka, sar pes džal te prindžarel e otrava – „intoxikace“. Sar e droga odperel, kampil e situacija te podchudel kavka, hoj le čhavoreha lačhes vakerena, abo kampil te džal pal o odborńika, save andre kadi problematika keran bufi.

Hine andre Čechiko republika pro drogi sikhade he o phure džene, savenge ehin buter sar šovardeš berš?

Te navakeraha pal o sikhadipen pro draba, ta šaj phenav, hoj hi, afe hine o but čepeder sar o terne. Džal pal o cikno koter khatar savore džene.

Save hin rizika andro drogi?

O rizika peren pro sasfipen the socijalno dživipen. Le kidišagoha andro navikova latki hin thodo jekhetane nalačno chaben, o manuš našavel e imunita, zor, the te les nane vitamini the minerala, ta les hin gorededanda, cipa, peren leske avri o bala. Baro riziko pro sasfipen ehin palis mosariben andro andrune organa, save napríklad hin o buke. Socijalna rizika hine palis andro dživipen maškar aver džene, familija, le lovenca, the polokes šaj ajse džene našaven e bufi, the o kher.

Hin čaćipen, hoj manuš, savo lel droga, vičinel pro šetipen? Chibinel kajse dženenenge kamiben?

Perdal buter džene e droga šaj čaćes značinel kala jileskero likeriben, sar te naavel korkoro, perel andre late kamiben korkores pes, lebo o kamiben obecnes. Džene, save hine sikhade pro drogi, hine tiž džene, save peske napafan.

Savi hin e prevencija?

Bari ehin e podpora ko protidrogova likeribena the te del le dženenenge normi, te sikhavel len feder alternativa, the nekbuter e osveta. Pal o drogi šaj šunen pherdo vakeribena, save hine

kajse, hoj keran lačhes pro sasfipen, abo džal sig te preačhuvel. Te kerel avri lačhes peskro volno časos, abo te kerel feder peskro sasfipen, save le ternenge šaj funginel, abo tiž odthoviben andro berša, kana chudena te experimentinen. Visar, sar nalačhes pes sikhavel te daravel avri. Tiž ehin čaćipen, hoj „zaphendo ovoce nekbuter šmakinel“.

Keci ehin andre Čechiko republika centra, save kada tema rješinen? The sar oda dičhuvel andro fora ke Brna, Ostrava, Nový Jičín?

O poradni, save keran bufi khatar zavislostá, hine andre sako badereder foros, afe th'avka hine čepo. Dulones pes ke lende užarel. Le foros Nový Jičín ehin bacht, hoj kajsi poradna odoj hin, pre Sokolovská 9, the aver pašeder hin andre Kopřivnice abo Valašské Meziříčí. Kontaktna centra hin andre Čechiko republika šovardeš, khatar pašaliben ko Nový Jičín ehin oda ko Valašské Meziříčí, Frýdek-Místek the Ostrava. Džene, save imar len drogi, šaj chasñaren avri tiž o program, kaj pes čerinen suva, perdal cali phuv andro Moravskoslezsko the Zlínsko krajso, konkretnones andro Nový Jičín del kajse bufa e organizacija Renarkon, o.p.s.

Sar but abo sar čepo pes andro školi pal kada tema vakerel? Hin andro školi the avrether varesave kampaña?

Pal e prevencija rizikovo likeriben pes keran andro školi besedi the poradenství, save hine pal o drogi the zamukhle džene. Kada besedi keran avri o školna metodika pre prevencija, foroskere šingune abo lektora khatar neziskova organizaciji.

O alkohol ehin droga čislos jekh. Soske pes vazdlas upre o procentos maškar manuša, save pijen o palenki? Šaj amenge phenen varesave faktora, save oda savoro keran?

O alkohol hin legalno droga khatar dešochto berš, hino loko les te cinel the džan pre leste pherdo marketingova goda. Calkom ehin andre spo-lečnostá but tolerimen, the o terne džene prelen o likeriben khatar dospela džene. Džal pal o rituala, save sig prelen khatar phureder džene, nisavo mulatišagos peske nadžanen te predstavinel bi o palenki. O Silvestr hino palis tipicko priklados, kana kampil te pijel maškar spo-lečensko ačhiben.

Savi hiñi lachi prevencija anglo pijiben?

E prevencija anglo pijiben pes kerel but phares, vaš oda hoj o alkohol šaj chuden všadzi. Te bi afe majinavas vareso pal kada te phenel, džal pal kada, te napijel maškar o čhavore, te naispidel lenge, hoj hino normalno te pijel, the te sikhavel, hoj pijiben nane sasto.

Hine kale džene, save lile e droga, bibachtale perdal peskro pašaliben the pašutne džene?

O manuš hino andre aver godi, namušinel palis te džanel pal savoro, so kerel. Šaj avel agresivno, hin les nalači vodi, the kaleha šaj avel bibachtalo na ča perdal peskro pašaliben, afe he korkore peske. O pijiben, te pes pijel ča varekana the na but, ta vazdel upre e dzeka, sar pes pijel but, ta le manuš polokes utlu-minla, kavka, hoj o manuš zasovala.

Sar adadives šaj prindžaras dealeris, the andre save thana hine nekbuter?

Adadives imar nane čaćipen suñiben, hoj le dealeris dikhaha pro rohos pre ulica, kapuckaha pro šero. Le dealeris buterval naprindžaras the peskre drogi ponukñinel godaveder. Pherdo možnosť les den anonimna thana the bareder spo-lečnostá. Andro linaj pro festivala, kaj o džene o drogi he but roden. Varekana pes tiž arakhas le „kale schrankenca“, kana pal o nakupos o dealeris ča phenel than abo souřadnice, o drogi añi nane paš leste, hino merkindo.

Sar bi o drogi šaj našavenas khatar amare ulici, khera he khatar svetos? Sar bi len majinahas te murdar-el, kaj te avel amen pre lende zor?

Lačhes džanas, hoj pes o drogi khatar svetos ñigda nanašavena. Hine adaj imar ezera berš, akor bizo ehas prirodne. Visar džanas, hoj sar pes keravel o chemicka bufa, neve drogi pes ča akana rakhena abo kerna avri. Te pes o drogi džan te bararel avri abo te dochudel andre prirodá (tipickones lysohlávky, afe he aver), nane možno len khatar svetos te murdar-el. Ehin doležitó lenca te džanen „te kerel“ bufi, the te rješinel o situaciji.

Šaj amenge phenen vareso pal tumari organizacija Renarkon? Savo program ponukñinen?

E organizacija Renarkon, o.p.s. ponukñinel službi perdal džene, save hine rizikova, hoj šaj chuden te lel o drogi, the tiž džene, save hine imar sikhade pro navikova latki, andro calo Moravskoslezsko them, le dženenenge komplexnones šegetinel. Del primarno, sekundarno he tercijalno prevencija. O manuš šaj chasñarel avri o službi andro savore faziji e zavislostá. Bufi, savi kerel o Renarkon, hiñi khatar čerunkos le injekčno strikački ko poradenstvo, sasťarkeriben the dosasťarkeriben.

Kamen vareso te phenel le dženenenge, save ginen Romano hangos?

Te peske vareko duminel, hoj leske e droga andro dživipen anela bacht abo avka rješinelá avri peskere proble-mi, ta amen andre amari bufi sako džives arakhas, hoj oda kavka bizo nane.

Palikerav tumenge he vaš e redakcija Romano hangos vaš kada specialno vakeriben the tumaro časos, savo amenge diñan. Vinšnav tumenge but bacht.

phučelas e Veronika Kačová

m k muzeum romské kultury

literární sklizeň pro vaše uši

Phabalín

**audiopovídky
romských autorů**

Povídky, básně, úryvky z knih romských autorek a autorů (Tera Fabiánová, Elena Lacková, Iveta Kokyová, Andrej Pešta aj.). Hlas propůjčili romské a české interpretky a interpreti (Margita Lázoková, Barbora Hrzánová, Jan Cina, Štefan Ferenc aj.). Audiopovídky vychází bilingvně v romském a českém jazyce.

Volně k poslechu na Spotify, Soundcloud nebo skrze QR kód na rommuz.cz.

Projekt je finančně podpořen Ministerstvem kultury ČR. Muzeum romské kultury k jeho přípravě přizvalo nakladatelství romské literatury KHER a další příznivci romské literatury.

m k památník hodonín u kunštátu

Muzeum romské kultury Vás srdečně zve na
Pietní shromáždění k uctění památky obětí holokaustu Romů a Sintů

V Hodoníně u Kunštátu.
Památníku holokaustu Romů a Sintů na Moravě

18/8 2023 – 11 h

V letošním roce uplyne již 80 let od vypravení hromadného transportu romských mužů, žen a dětí z tzv. cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu do koncentračního a vyhlazovacího tábora Auschwitz II-Birkenau. Uctíme památku obětí rasově motivované perzekuce a genocidy na místě, které je jedním ze symbolů holokaustu Romů a Sintů na území našich zemí.

Program:

- 11.00 zahájení a proslovy hostů
- 12.25 uctění památky obětí na Žalově
- 13.25 komentovaná prohlídka areálu
- 14.30 odjezd autobusů do Černovic
- 14.45 uctění obětí tábora pohřbených na obecním hřbitově v Černovicích
- 15.00 ukončení pietního aktu

Pro návštěvníky pietního shromáždění bude z Brna vypraven autobus zdarma. Autobus bude přistaven před Muzeem romské kultury v 9.15.
Místo v autobuse je nutné rezervovat nejpozději do 11. 8. na emailu rezervace@rommuz.cz, nebo na telefonním čísle 775 407 065.

MINISTERSTVO KULTURY
Muzeum romské kultury
Bratislavská 67, Brno, 602 00
facebook.com/muzeum.romske.kultury
rommuz.cz

Prosíme účastníky o společenský, tmavý oděv.

Z uvedené akce bude pořízen fotografický a audiovizuální záznam. Materiál může být zveřejněn.
Autor díla: Markéta Šestáková, Noc hrůzy, 2006, ze sbírek Muzea romské kultury

Ceník inzerce

celá strana 5 000 Kč (rozměr 26×40)
1/2 strany 3 500 Kč (rozměr 26×20 nebo 40×13)
1/4 strany 1 500 Kč (rozměr 13×20)
menší formát – 7 Kč/cm²

Sleva při opakované inzerci na druhé a další vydání 25%

žádosti o inzerci na: holomkova@srm.cz

Předplatné Romano hangos

příjmení, jméno:
název organizace:
adresa, PSČ:
e-mail: telefon:
počet objednaných výtisků:

způsob platby: ☐ hotově ☐ složenkou
☐ bankovním převodem bez faktury; variabilní symbol:
☐ bankovním převodem na fakturu

vyplněný formulář zašlete na adresu: Romano hangos, Cejl 460/35, Brno 602 00. Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010 nebo pošlete e-mail s vašimi údaji na adresu holomkova@srm.cz

cena předplatného pro rok 2023 je 420 Kč

ZDENĚK DANIEL

VESMÍRY/ KOSMOSA/ UNIVERSES

m k muzeum romské kultury
MINISTERSTVO KULTURY
B | R | N | O | I

* VERNISÁŽ 2/3/23
* 3/3/23 – 31/12/23

* rommuz.cz
* Bratislavská 67, 602 00 Brno

SRNM

OD ROKU 1991 SPOLEČNĚ S VÁMI

Adresa redakce

Romano hangos

a

Společenství Romů

na Moravě

Cejl 460/35,
Brno 602 00

tel.: 545 246 673

www.srm.cz

číslo účtu:
2300661977/2010